STRIP SCHRIFT

Prijs f 5,95
Bfr. 110

PETER VAN DONGEN
BERNET & ABULI
DICK MATENA

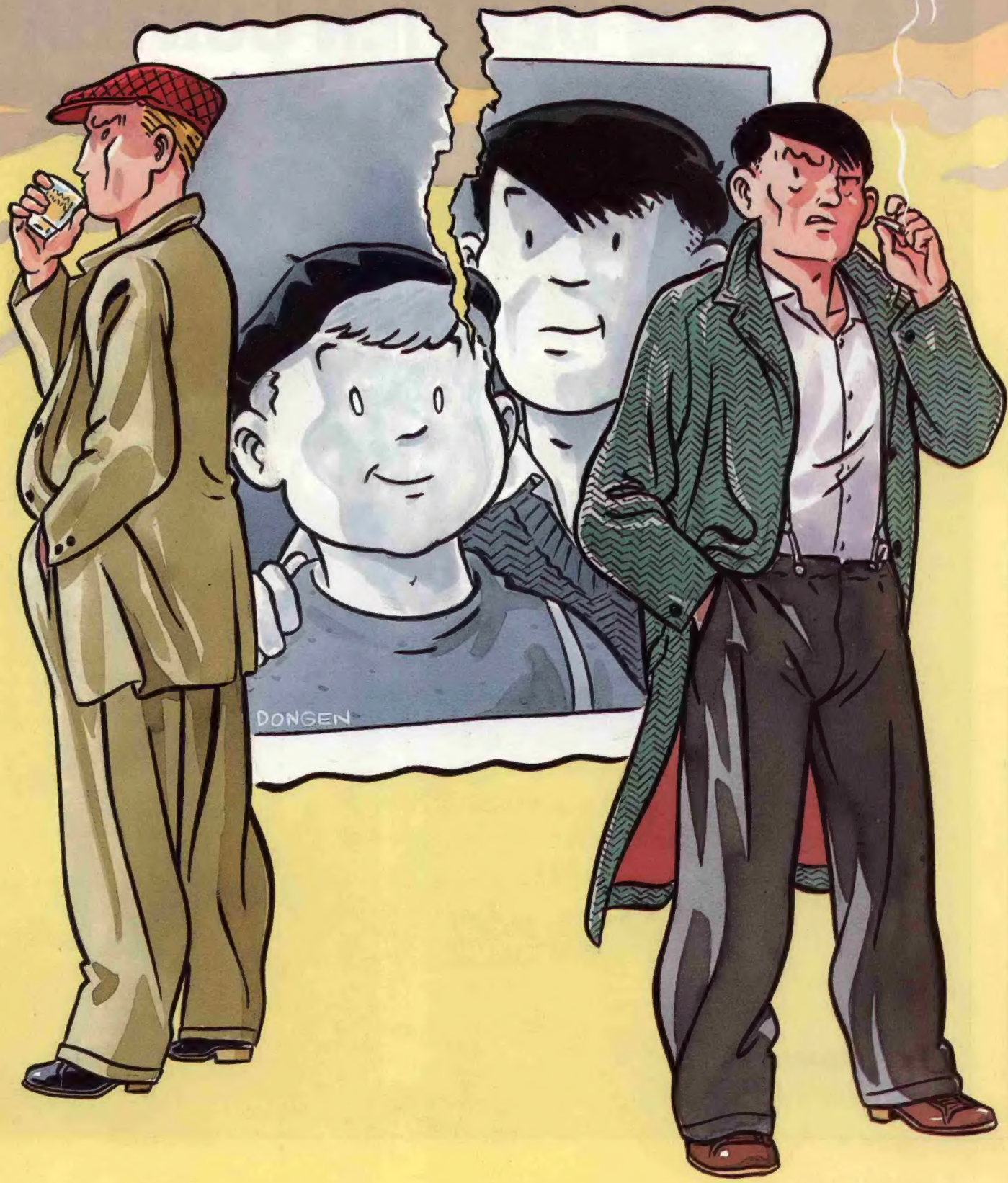

248 – JAARGANG 25 NUMMER 1 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10× PER JAAR

DARGAUD

XIII

NIEUW

VANAF 14 NOVEMBER OVERAL TE KOOP

DERTIEN CONTRA EEN

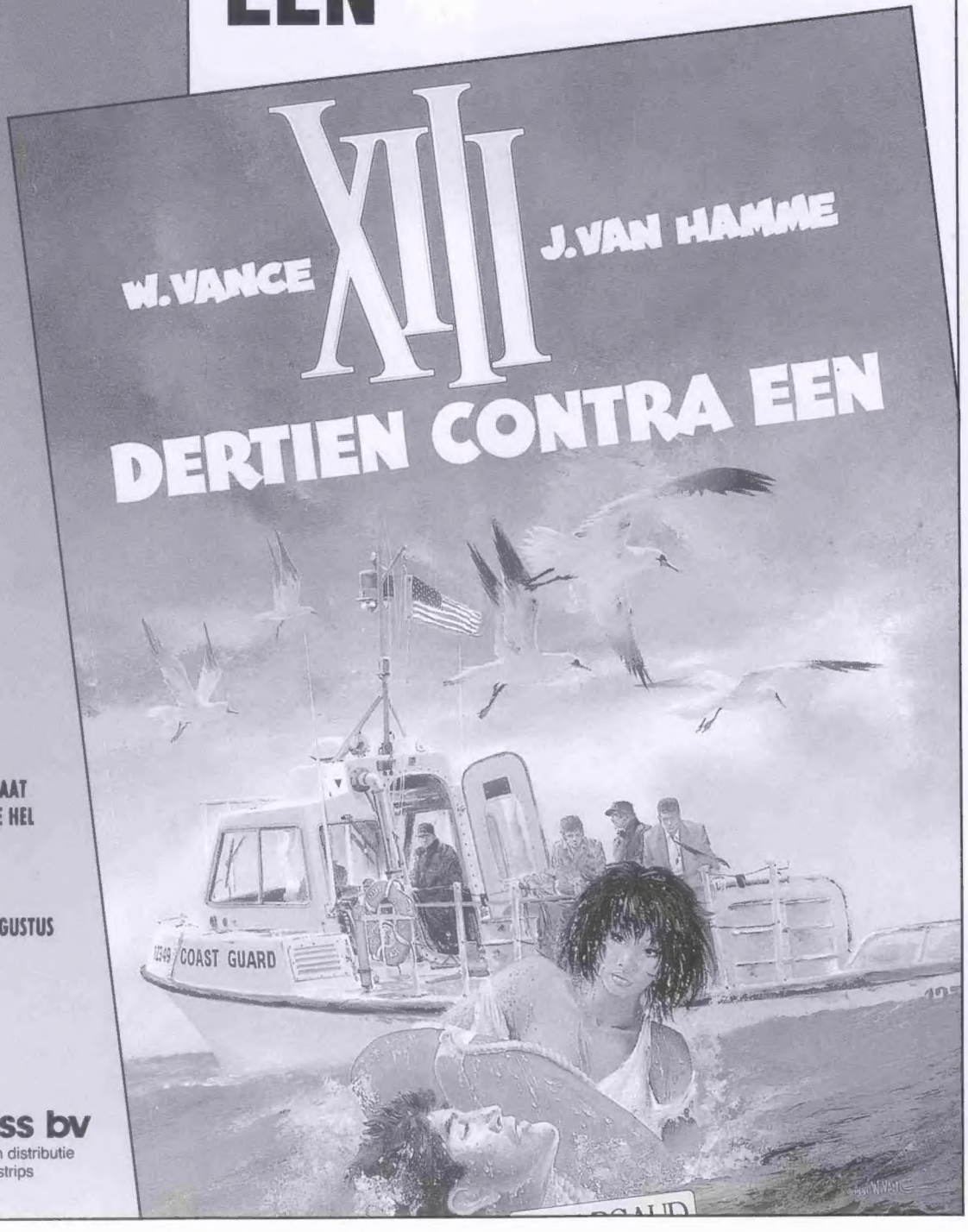

Reeds verschenen:

1. ZWARTE VRIJDAG
2. WAAR DE INDIAAN GAAT
3. ALLE TRANEN VAN DE HEL
4. SPADS
5. ROOD ALARM
6. DOSSIER JASON FLY
7. DE NACHT VAN 3 AUGUSTUS

betapress bv
marketing, import en distributie
van tijdschriften en strips

STRIP SCHRIFT

Jaargang 25 november 1991 nummer 1 (248)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Eric de Graaf, Arco van Os, Hans Pols, Rik Sanders, Noël Ummels

Medewerkenden
Max Arian, Jordi Bernet, Ben Bits, Ruud Booms, Ch. Charrier, Michel Jans, Henk Kuijpers, Arnel Lefevere, Dick Matena, Willem Naber, Michel Nadorp, Peter Nieuwendijk, Stefan Nieuwenhuis, Willem Vleeschouwer, Rudy Vrooman

Redactie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63

Abonnementen
Voor abonnementen kunt u terecht bij
Uitgever Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 03404 - 11117
Telefax 03404 - 32674
Abonnementsprijs f55,- / Bfr.1030
Leden van Het Stripschap f2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Postbank 209948 of
ABN-bank 54.89.74.330
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: ABN-bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Tervuren
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam
Geknipt Papier, Gent

Omslag
Peter van Dongen

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Er worden ons regelmatig recensie-exemplaren van stripalbums gestuurd, voorzien van promotiestickers die bijna niet van deze boeken af te halen zijn zonder de kaft te beschadigen. Aangezien wij voor de boekenrubriek de covers in goede staat willen afdrukken, bellen wij dan ook in voorkomende gevallen met de uitgever om een nieuw stickerloos exemplaar aan te vragen. Wij hebben het makkelijk.
*Maar nu u, de consument. Steeds vaker treffen we in de boekhandels stripalbums aan, met deze zelfde rotzooi op de kaft. Ook hebben sommige winkeliers er een handje van om de prijs van een album op een bijna niet te verwijderen *$&%-sticker te noteren of af te drukken. U als koper van deze albums zit thuis gigantisch te rommelen om de schade zo beperkt mogelijk te houden, want uiteraard is een beschadiging die op deze manier is ontstaan voor een winkelier geen enkele reden het boek om te ruilen. Hij ziet u al aankomen.*
De ervaringen van de kopers, de stripliefhebbers, moeten nu eindelijk maar eens in kaart worden gebracht. Stuur daarom uw belevenissen met stickers, uw grieven tegen uitgevers/winkeliers of ander kleverig nieuws hierover naar onze redactie via Postbus 9808, 1006 AM Amsterdam, zodat anderen hiermee hun voordeel kunnen doen.
Oh ja, tijdens De Stripdagen in Breda kregen wij een jongen aan de stand die een ruiladvertentie wilde plaatsen. Wij vonden de advertentie wat kort, gezien het minimumtarief van f25 voor 5 regels. Dan maar zo: 'Gezocht: Freddie de Yucca, 080-783379'.

Inhoud

4 **PETER VAN DONGEN** Ruud Booms
8 **BERNET & ABULI** Ch. Charrier & Michel Jans
12 **BRIEVEN**
12 **BITS & PIECES** Ben Bits
13 **GOLD DIGGER** Jordi Bernet
21 **VERANTWOORDING EN DANKWOORD** Dick Matena
22 **HOLLANDS DRAMA** Max Arian
26 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp

Nadat zijn album *Muizentheater* **in augustus was genomineerd voor 'Album van het jaar van Nederlandse origine' vernam** Peter van Dongen **tijdens de Stripdagen in oktober, dat hij inderdaad met de eer kon gaan strijken.**
Een enkele keer per eeuw verschijnt er als gevolg van een perfecte stand van de sterren een talent dat zich binnen een afgeschermd creatief gebied weet te manifesteren en kwaliteit en oorspronkelijkheid weet te combineren met esprit. Van Dongen is zo'n talent dat de stripwereld moet koesteren. Onderstaand geeft hij een stukje van zijn achtergronden en drijfveren bloot.

PETER VAN DONGEN

door
RUUD BOOMS

'Terugkijkend op mijn jonge jaren zie ik voornamelijk mijn moeder als grote inspiratiebron. Zij heeft binnen het gezin datgene gegeven dat zij in haar jeugd heeft ontbeert. Zo heeft zij mij in feite naar de *Amsterdamse Grafische School* gestuurd om een beroepsopleiding werktekenen te volgen. Gedurende de periode dat ik drummer was bij de skaband *The Original Talkatives*, was zij door haar charisma de bindende factor. En – last but not least – sleepte zij ons op gezette tijden naar musea om alle vormen van kunst in onze zielen te branden.
De eerste aanzet voor mijn stripalbum *Muizentheater* is afkomstig van **Martijn Daalder**, naar aanleiding van mijn eerste halfzachte stripjes in *Wordt Vervolgd*, waaruit het idee over twee broers, die gezamenlijk opgroeien maar na de puberteit definitief uit elkaar groeien, is ontstaan.
Onmiskenbaar ben ik beïnvloed door **Hergé**, ofschoon ik in eerste aanleg ben opgegroeid met *Suske en Wiske*. De boerenstijl, ook verwant aan Hergé, sprak mij bijzonder aan, zo heerlijk ongecompliceerd. Op 11-jarige leeftijd kreeg ik *De Sigaren van de Farao* in handen en vanaf dat moment was ik aan *Kuifje* verslingerd. Ik tekende dus vanaf dat ogenblik vanzelfsprekend in de Klare Lijn. Het eigene, pakkende, van Hergé komt door

Vlotte Floris
DOOR P.v. DONGEN
...ZOALS JE ZIET BLIJVEN WE HIER BIJ DE BRANDWEER- EN AMBULANCEDIENST 24 UUR PER DAG PARAAT!
WOW! WAT EEN KNOPPEN!
EN DIT PANEEL REGELT EEN GROENE GOLF VOOR BLUSWAGENS EN AMBULANCES!
WAARVOOR IS DIE KNOP?
OH, VOOR IN GEVAL VAN HOGE NOOD!
...EEN BINNENBRANDJE? WAAR?... SNACKBAR "DE BEREPOOT"?... WE KOMEN ERAAN!
?
VLUG! MENSEN IN NOOD!
WOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEOEII
TATUTATUTATUTA
'S MIDDAGS OP DE REDAKTIE...
DERTIG MAN GEALARMEERD VOOR EEN VERBRANDE KROKET!... DE IDIOOT!
PATATJE OORLOG, DAN..?
ED KROKET

Strip voor *Ter Plaatse!*, kwartaalblad van de rampenbestrijdingsorganisatie.

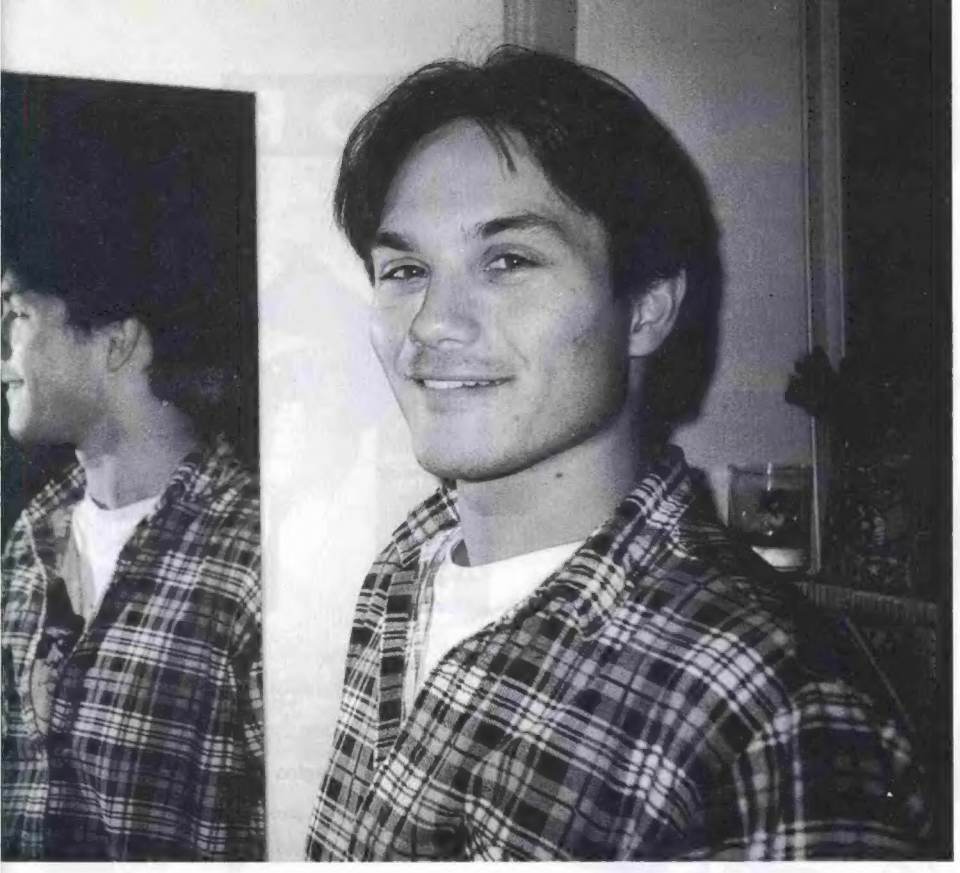

die duidelijkheid in de verhalen en de tekenstijl; het is zo waarheidsgetrouw. Ik zou het hebben kunnen beleefd. Het is die zalige identificatie met die reporter – en dat bevalt prima.

Zo rond mijn veertiende jaar kwam ik binnen de invloedssfeer van **Willem Vleeschouwer**. In mijn ogen was hij met z'n dertig jaar reeds stokoud, maar ik beschouwde hem op dat tekenterrein een absolute autoriteit. Hij accepteerde van meet af aan mijn aanwezigheid, wellicht omdat ik zo stil naar zijn manier van werken keek. Hij liet mij alles zien, van strips tot Rembrandt; zijn inspirators zoals **Chaland**, **Giraud**, **Matena**. Zo werd ik langzamerhand opgenomen in het gezin Vleeschouwer; heb tumultueuze contacten meegemaakt met uitgever *Espee* (**Van Wulften**), waar kanjers als het duo **Prutswerk** rondliepen. Willem was eigenlijk mijn peetvader. Hij is zo bescheiden dat hij dit niet wil weten, maar ik voel het zo. Ook door zijn vrouw en kinderen ben ik in die stripmaalstroom meegenomen. Ik heb mij in die jaren nooit opgedrongen; ik ging mijn eigen weg in de studio, liet zo nu en dan wat van mijn werk zien en genoot van de hulp van de Vleeschouwers.

De invloeden van de muziek zijn in mijn eerste stripprodukten evident. Vooral de persoonlijke noot die ik in mijn werk leg vormt de link naar de muziek, omdat muziek erg direct is. Applaus heb ik tot op heden belangrijk gevonden. Het gevoel 'te kunnen scoren' was vooral aanwezig gedurende de periode dat ik in de Talkatives speelde, vanaf mijn dertiende tot mijn negentiende. Toen vroeg Casterman mij, naar aanleiding van mijn *Prince en Buster*-strip uit Wordt Vervolgd, om een album te maken en ja, drummen is leuk, maar tekenen ...

Ik werk freelance als reclametekenaar. Aangezien Willem Vleeschouwer wel eens werk over had – door tijdgebrek – nam ik dit van hem over en dat verliep jofel. Illustreren is een heerlijke afkick na het striptekenen. Aangesloten zijn bij een bureau dat je regelmatig van werk voorziet, geeft de zekerheid dat er in ieder geval brood op de plank komt. Er wordt in die reclamewereld gewoon teveel betaald, gênant soms. Je kunt niet nee verkopen, maar toch, als ik de huur kan betalen en de eerste levensbehoeften – zoals een dak boven mijn hoofd – zijn voldaan, ben ik volmaakt tevreden.

Ik heb mij voor *Muizentheater* gedocumenteerd via de Openbare Leeszaal, De Amsterdamse Collectie, het Amsterdams Archief voor de kleurstelling, zoals die is gebruikt voor het schilderen van de Galerij door kunstenaars in de twintiger en dertiger jaren. Ik ben nu bezig aan een zeefdruk voor Het Raadsel waarin de Galerij aan het Frederiksplein nog meer reliëf krijgt. Ik ben zeer geïnteresseerd in het interbellum, de periode tussen de twee wereldoorlogen, en de Amsterdamse School. Inspiratiebron voor het album was onder meer de film *Once upon a time in America*. Ik heb wel van diverse kanten kritiek gehad op de korte broeken van de twee broertjes: het zou teveel lijken op *Quick en Flupke*. Flauwekul natuurlijk, alle jochies liepen in die tijd in korte broeken. Autobiografische elementen zitten wel degelijk in de verhaaltjes die in hun totaliteit Muizentheater vullen. Zo zit in het derde verhaal mijn liefdesverdriet verwerkt. Ik ben twee jaar bezig geweest om de scheiding met mijn vriendin te verwerken en dat heb ik van mij afgetekend en geschreven. Ook het omgaan met mijn ouders, hoe clichématig en stereotiep ook, met neigingen naar melodrama, zit erin. Elk type kan weliswaar genuanceerd worden neergezet, maar door ietwat te chargeren kun je iets extra's geven. Neem nu het broertje dat wordt ingepalmd door het fascisme. Hij voelt zich opgenomen in een groep en daardoor sterk. Hij laat zijn individualisme waaien door zich afhankelijk te stellen van mensen. Mijn filosofie is, dat je, hoewel dat pijnlijk kan zijn, eerlijk tegenover jezelf moet zijn.

Daar waar in Muizentheater sprake is van synchroniciteit, het gelijktijdig plaatsvinden van gebeurtenissen, die buiten het waarnemingsveld van de waarnemer vallen en later pas verifieerbaar zijn, kan ik zeggen dat ik dat gewoon aardig vind, zonder te denken aan psycho-analytisch gedoe á la **Carl Gustav Jung**. Het is namelijk reuze-economisch om bij bijvoorbeeld een geweldscène, als het gooien van een steen, een koppeling aan te brengen naar een scène waarin een bal wordt gegooid, zodat je wat ruimte verliest in plaatjes. Bovendien is het filmisch, dit soort overgangen. Ik kijk daar graag naar; neem **Hermann** in zijn *Torens van Schemerwoude*, waarin een aantal gebeurtenissen uiteindelijk samenvalt. Of één en ander te maken heeft met het voorspellen van zaken, lichtelijk paranormaal zou je kunnen zeggen, weet ik nog niet. Als ik denk aan mijn tweelingbroer, waarmee ik geestelijk nogal verbonden ben, zou je wel zeggen dat er meer is tussen hemel en aarde.

Om terug te komen op melodrama, er zijn lui – zoals die van *ZozoLala* – die Muizentheater vergelijken met *Goede Tijden, Slechte Tijden*. Nou ja, zeg! De mensen vergeten zo vaak dat het leven veel melodramatische momenten kent. Onlangs kwam ik van vakantie terug en dan blijkt dat er in de naaste familie iemand is overleden en dat mijn vader een ongeneeslijke ziekte heeft. Dat is best zwaar om te tillen, maar je moet in dit soort zaken je grenzen weten te trekken.

Zo is de figuur Henkie in Muizentheater zoekende: hij kan zijn draai niet vinden, is gejaagd door de wind. Zijn broertje Daantje is zeker op zoek naar zijn identiteit en slaagt daar niet in. Ach, niets menselijks is ons vreemd.

De strip in De Volkskrant van zaterdag 6 juli 1991 in de rubriek *Een Hollands Drama* (zie ook het artikel van Max Arian elders in dit nummer van Stripschrift) geeft de thematiek voor een volgend stripalbum weer. Het daarin neergezette Indische vrouwtje zal door mij qua karakter worden ontwikkeld. De strip gaat over twee Indische meisjes en een Nederlands-Indische jongen. Na de Tweede Wereldoorlog keert hij als militair terug naar zijn geboorteland, om aan de politiële acties mee te doen. Hij merkt, dat alles er sinds z'n vertrek is veranderd. Ik wil duidelijkheid scheppen over die politiële acties van de Nederlanders in het voormalig Nederlands-Indië in de jaren 1946-1950, want veel is tot op heden niet gezegd. Kijk naar de oudgedienden, die toch zeer verbitterd zijn over die periode. Ook nu staat de relatie tussen mensen weer bij mij voorop. Het gaat om die kleine luyden en niet om de smerige oorlog. Ik ga niet choqueren. Bovenal wil ik een goed internationaal verhaal schrijven, want wat zou het niet aardig zijn om door te breken in een land zoals Frankrijk. Voor het album af is zijn we anderhalf jaar verder... maar niet langer!

Voor mij is de Stripschappenning die ik heb gekregen voor *Muizentheater* een waardering voor m'n werk. Ik heb vier jaar aan het album gewerkt. Toen ik er aan begon, was er geen enkele garantie dat het gepubliceerd zou worden en helemaal niet dat er een boek zou komen. Sommige mensen doen blasé over zo'n prijs. Zo van: wij zijn maar een klein stripland. Nou, mij deed het wèl iets. Ik was wel wat zenuwachtig toen ik de prijs kreeg. Van uitgeverij Casterman kreeg ik meteen vier flessen wijn, maar ik drink niet... dus die geef ik weg. Ja, zo'n prijs is een soort visitekaartje. Ik ben er nog meer door gemotiveerd.'

A

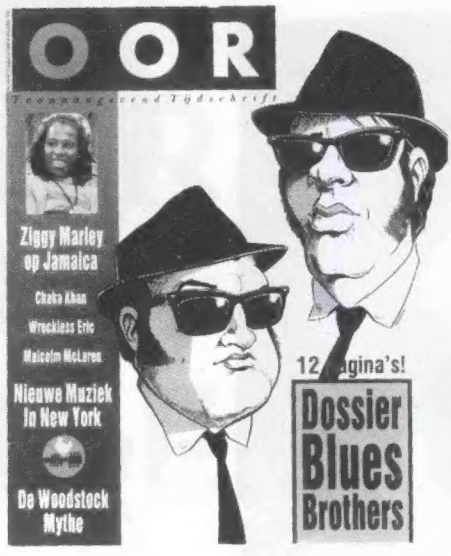

B

C

D

A. **Documentatie voor *Muizentheater***
B. **Cover voor *Oor***
C. **Schets voor pagina 23 van Muizentheater**
D. ***Luigi en Michel*, proefpagina i.o.v. Edition de Milan**
E. **Pagina in potlood van *Muizentheater***
F. **Schetsen voor het nieuwe verhaal**
G. **Een van de eerste opdrachten, voor *Club Veronica agenda***
H. **Ontwerp voor een zeefdruk**
I. **Reclameopdracht, tekeningen Peter van Dongen, scenario Gerrit de Jager**

OUWE ROTTEN

***Willem Vleeschouwer** is voor Peter van Dongen niet alleen een voorbeeld geweest in de stripwereld, maar zelfs zijn peetvader. Met **Henk Kuijpers** deelt hij zijn tekenstijl: de klare lijn, ofschoon Kuijpers dat een 'onwerkbaar begrip' acht. Het commentaar van deze oude rotten op het werk van onze jonge hond.*

***Willem Vleeschouwer**: 'Ja, wat te zeggen van zo'n jonge hond als Peter. In de eerste plaats is zijn tekenstijl totaal anders dan de mijne. Ik hou vooral van dat ronde, je weet wel: **Julsing** en* Robbedoes. *Peter is nu eenmaal verslingerd aan de Klare Lijn met* Quick en Flupke *en dat soort dingen. Het voornaamste is, dat wij elkaar in de afgelopen jaren vooral hebben gestimuleerd. Wat ik bewonder is, dat hij – rekeninghoudend met zijn leeftijd – een geweldige discipline heeft. Hij gaat zitten en werkt, zo simpel is dat. En eigenlijk – hoe getalenteerd mensen ook zijn – is dat het enige waardoor je je kunt ontwikkelen: werken, werken en nog eens werken, op je muil gaan, maar daar van leren. Ik vind, dat Peter te serieus met zijn onderwerpen omgaat; eigenlijk zou er een sprankje humor in moeten.*

Overigens hemelt hij mij teveel op: mijn inbreng moet je radicaal relativeren.

Verder is het een fijne collega, introvert in zijn contacten, maar hartstikke extravert bij het verdedigen van zijn produkt.'

***Henk Kuijpers**: 'Er is één dingetje in zijn werk waar ik het over wil hebben. Alles wat ik hierover zeg, zeg ik vooropgezet, dat ik* Muizentheater *voor vijfennegentig procent wèl goed vind. Aan de overige vijf procent is mij iets opgevallen.*

Peter van Dongens werk heeft alle kenmerken van een jeugdwerk. Het is een verzameling invloeden, maar daar groeit hij wel van los. Inderdaad zijn die invloeden in de beelden helemaal van de Belgische School van de klare lijn. Op de

E

F

G

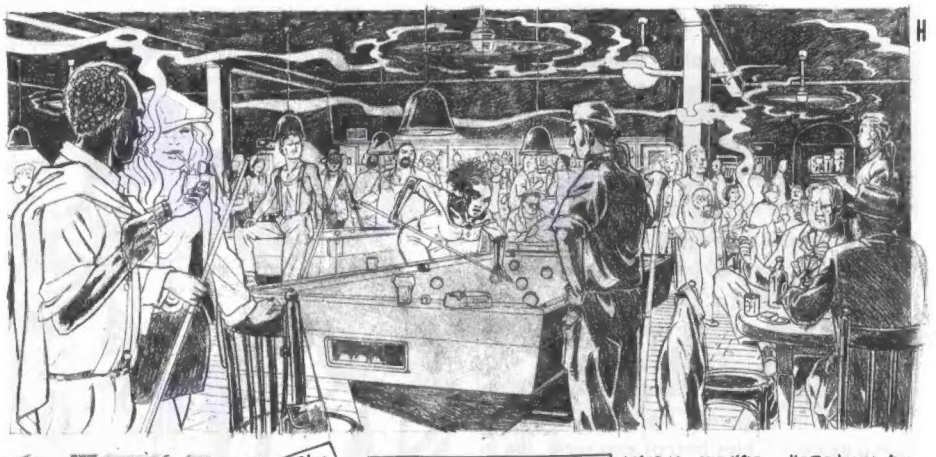

H

I

ONDERTUSSEN...
PETJE AF HOOR IK DACHT DAT LUKT NOOIT ...
ZEG NOOT NOOT EN... NOOIT
MAAR JA... HET VALT ALTIJD WEER TEGEN... IK BEDOEL... IK HËB AL ZOVEEL EILANDEN ONTDEKT....
IK ZOU WEL 'NS IETS VERRASSENDS WILLEN ONT-DEKKEN ....
?!

voorplaat van Muizentheater verenigt hij de visuele kenmerken van de sferen van Quick en Flupke *en* Het gele teken.

Opvallend genoeg is de verhaalvorm waarvoor hij gekozen heeft helemaal niet gebruikelijk bij diezelfde klare lijn. Die vorm heeft meer iets van de moderne Franse strip. Muizentheater is gedetailleerd historisch, raakt de tijdgeest en is ook visueel uitstekend gedocumenteerd. Van Dongen lijkt daarmee op oudere lezers te mikken, die al honderd films gezien hebben en duizend televisieprogramma's. Men moet bekend zijn met ellipsen, parallelle gebeurtenissen en een moderne montage. Zo wordt een vuistslag in een boksring gekoppeld aan een klap van een meisje. Die manier van vertellen bestaat natuurlijk al heel lang, maar is pas sinds kort in de strip, en dan vooral in Frankrijk, populair.

Maar het uiteenlopen van vorm en inhoud van Van Dongens werk vormt een probleem: we zien poppetjes met kraaloogjes in verhalen, die door hun montage en historisch besef bestemd zijn voor volwassenen. Het uitdrukken van emoties en dramatische close-ups leveren hierdoor moeilijkheden op. Ogen zijn wat dit betreft het beste voorbeeld. Simpele gezichtsuitdrukkingen zijn met die Kuifje-achtige puntjes makkelijk te tekenen, maar het wordt een stuk lastiger wanneer je daarmee meer gecompliceerde gezichtsuitdrukkingen op papier wilt zetten. Van Dongen ziet zich geconfronteerd met het probleem van een vrij karikaturale stijl, waarmee hij realistische gebeurtenissen wil overbrengen. **Hergé** *heeft een vorm gevonden waarmee hij het zijne kon zeggen.* **Jacobs** *tekende, zoals de inhoud van zijn verhalen het vereiste, al een stuk realistischer. Ik ben benieuwd hoe Van Dongen vorm en inhoud in zijn strips in de toekomst dichter bij elkaar weet te brengen.*

Verder is Muizentheater *een kwaliteitsdebuut; niet voor niks werd het uitgegeven door een kwaliteitsuitgeverij.*

Jordi BERNET en Enrique ABULI

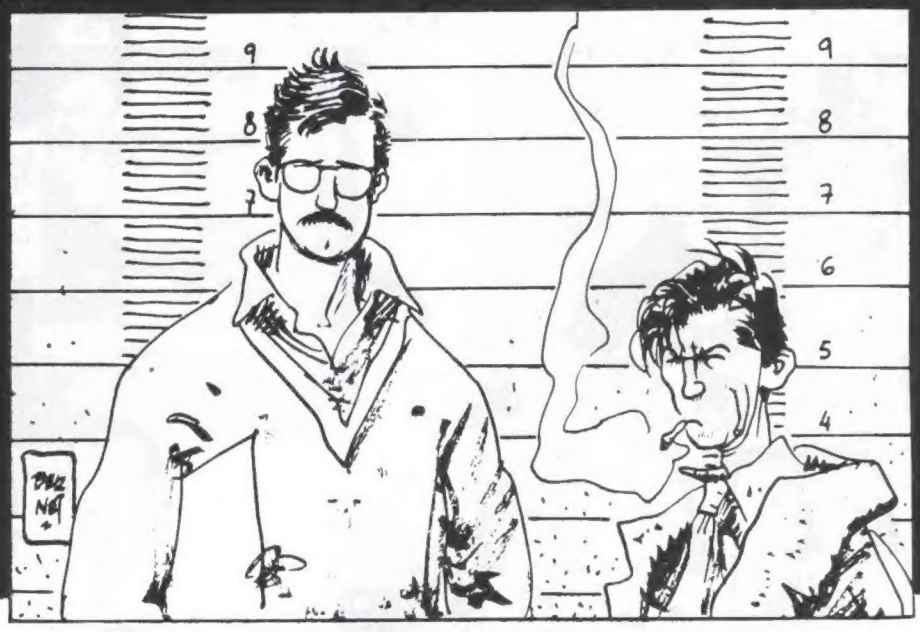

De Spanjaard Jordi Bernet **verovert langzaam maar zeker zijn plekje op de Nederlandse stripmarkt. Na een aantal** *Torpedo*-**albums bij uitgeverij Arboris is Sherpa vorig jaar gestart met de reeks** *Kraken* **van Bernet en** Segura**.**
Onze Franse collega's van het tijdschrift Bulles Dingues! hadden tijdens het stripfestival in Grenoble een gesprek met Bernet en met Enrique Abuli**, zijn Torpedo-scenarist.**

Jullie zijn voornamelijk bekend geworden door Torpedo**. Wat hebben jullie vóór die tijd gedaan?**
Jordi Bernet: Mijn professionele carrière begon in de jaren zestig, in Barcelona. Ik was toen vijftien. Ik nam een stripfiguur over, die door mijn vader gecreëerd was. Het was een humoristische serie en de hoofdpersoon heette *Dona Urraca*. De strip werd in het jeugdblad *Pulgarcito* (De kleine vlo) gepubliceerd.
Ik werkte ook toen al voor het buitenland. In 1968 heb ik ongeveer vier maanden voor *Spirou* gewerkt. Het betrof een serie, die in samenwerking met andere auteurs getekend werd. Als ik het mij goed herinner, was de titel van de laatste episode *De schaduw van de gorilla*. Na deze klus volgde er een periode, waarin ik voor Engelse, Italiaanse en Duitse bladen tekende.
Uiteindelijk ontmoette ik, per toeval, **Enrique Abuli**. Dat was een jaar na het mislukken van Abuli's samenwerking met de Amerikaanse tekenaar **Alex Toth**. Er was een jaar aan het *Torpedo*-project gewerkt, het beviel me en in 1981 zijn we met de serie begonnen. Langzaamaan schoof Torpedo op naar de komische kant. We hebben toen de verhouding tussen humor en geweld bijgesteld. In die tijd heb ik naast Torpedo met **Segura** de strips *Kraken* en *Sarvane* gemaakt.
Enrique Abuli Ik heb vroeger als vertaler gewerkt, **Eisner**, **Bilal** ... noem maar op. En ik ben mij steeds meer voor het schrijven gaan interesseren. Ik ben met horrorscenario's begonnen, maar ze waren vreselijk slecht. Ik heb toen veel vertaald en ben ook blijven schrijven. Ik had nooit gedacht, dat het zover kon komen. Met Torpedo is alles begonnen.

Torpedo 1936, scenario van Toth

Kunt u iets meer vertellen over de samenwerking **met** *Toth*? **Er zijn maar twee verhalen verschenen.**
Abuli Ja, de samenwerking was niet echt bevredigend.
Toen mijn uitgever het eerste scenario las, wilde hij een Amerikaanse tekenaar. Het werd Toth, die ik niet kende. Ik heb ook nooit contact met hem gehad. De verhalen werden door een Amerikaan vertaald en Toth tekende ze.
Uiteindelijk is het bij twee verhalen gebleven. We deelden namelijk niet dezelfde visie. Ik wilde een èchte gangster, Toth maakte er een mietje van. Een **Errol Flynn**, een positieve held. Op het laatste plaatje van het eerste verhaal tekende hij een traan op het gezicht van Torpedo. Terwijl dat helemaal niet in het scenario stond! Later is dat ook veranderd. Het paste helemaal niet in het verhaal. Ik herkende mijn hoofdpersoon bijna niet meer. Bovendien had Toth enkele dialogen veranderd. Hij had de scheldwoorden weggelaten. Ik ben toen kwaad geworden en vanaf dat moment behoorde onze samenwerking tot het verleden.

Kende u *Bernet* **al?**
Abuli Nee. Het is puur toeval, dat wij een jaar later samen aan de slag zijn gegaan.

Kunt u de keuze **voor het tijdvak en de negatieve held toelichten? Er is sprake van een Italiaanse immigrant, die door twee Spaanse auteurs tot leven wordt gewekt. En dit alles speelt zich af in de Verenigde Staten.**
Abuli Ik moet zeggen, dat ik het helemaal geen negatieve held vind.
Bernet Precies. Het verraadt onze voor-

Links, **Bernet & Abuli**

keuren. Ik hou van Amerikaanse films uit de jaren dertig en veertig, van jazz en de Amerikaanse illustraties uit die tijd. Enrique houdt bovendien veel van hardboiled-detectives.
Torpedo is een tegenstrijdig figuur. Net zoals wij. Het is het toeval, dat alles bij elkaar gebracht heeft. Wij begrijpen elkaar en delen heel wat interesses.
Abuli Het is een heel bijzondere samenwerking. Ik redigeer het scenario, geef het aan Bernet en we praten er niet meer over.

Bernet, verandert **u wel eens iets aan het scenario?**
Bernet Ik bemoei mij nooit met de dialogen, dat is ook niet nodig. Ik hou mij bezig met het grafische gedeelte. Abuli verzorgt de teksten, maar hij heeft een filmische visie. Hij laat de tekenaar genoeg ruimte om zijn werk te doen. Dat is heel belangrijk, omdat veel tekenaars misbruik maken van de ondersteunende teksten, die een onnodige uitleg geven van wat er in het plaatje gebeurt. Wij proberen dat altijd te vermijden. De tekening moet voor zichzelf spreken. Enrique ziet dat heel scherp. Wat dat betreft, is hij als scenarist onovertroffen. Ik heb ook met scenaristen gewerkt, die ellenlange, oninteressante teksten produceerden. Je moet snel zijn.

door
CH. CHARRIER
en
MICHEL JANS

Korte verhalen zijn krachtiger dan lange. Het zijn net vuistslagen.

Het lijkt ook wel, dat jullie korte **verhalen beter tot hun recht komen dan de langere avonturen.**
Abuli Dat doet niets af aan het feit dat wij steeds langere verhalen maken.

Om op Torpedo terug te komen: het lijkt wel of hij steeds harder**, steeds** cynischer **wordt.**
Bernet Wij rechtvaardigen niets. Wij zijn niet moraliserend bezig. Ook al sterft Torpedo niet aan het eind van een aflevering, het

IS HET WAAR WAT ZE OVER JE ZEGGEN?
WAT DAN?
DAT... DAT JE GEEN ... DAT JE ER GEEN DRAAGT?
BERNET
BAM
ANDERS IK WEL!
EN-GERD! IK SCHRIK ME HAAST DOOD!

De seksualiteit is iets essentieels

ziet er toch vaak slecht voor hem uit.
Abuli Ik vond hem in het begin harder, maar ik heb hem niet menselijker gemaakt. We laten hem evolueren en zijn eigen leven leiden. Wij staan onszelf niet toe om in zijn persoonlijkheid door te dringen. Of hem voor te schrijven hoe hij zich moet gedragen.

Leidt Torpedo een autonoom **leven?**
Abuli Dat gebeurt wel eens met personages, die evolueren. Je hebt geen greep meer op ze. Ik kan geen scenario's schrijven waarin ik hem zijn gedrag opleg. Dat is onmogelijk. Natuurlijk schrijf ik het verhaal, maar ik zal mij nooit met zijn privéleven bemoeien. Dat vind ik ontoelaatbaar. De coherentie van de hoofdpersoon is het allerbelangrijkste.
Ze hebben mij wel eens gevraagd waarom Torpedo geen momenten van zwakte kent. Ik kan er niets aan doen. Zo is hij nu eenmaal.
Bernet In één van onze verhalen zegt Torpedo, dat hij begrepen heeft, dat hij, als hij wil slagen, een groter hoerenjong moet zijn dan anderen.

Authenticiteit, New York in de dertiger jaren

Abuli En hij is uit het goede hout gesneden.
Bernet De andere figuren zijn net zo afstotend. Wij houden geen pleidooi voor geweld, de personages bewegen zich gewoon in een milieu dat erg hard is.
Abuli Zij vragen mij ook waarom Torpedo nooit verliefd wordt. Hij wordt verliefd, maar dan op zijn manier. Hij is niet echt subtiel met vrouwen. Hij versiert ze niet op een verfijnde manier. Maar hij doet wat hij kan.

Het thema van de jeugd **komt herhaaldelijk terug en lijkt steeds belangrijker te worden.**
Bernet Wij laten gewoon zien hoe hij opgegroeid is.
Abuli Onze uitgever vroeg ons een verhaal te maken voor een nummer, dat gewijd was aan de jeugd van striphelden. Dat is de enige keer dat hij zich met het verhaal bemoeid heeft. Hij heeft het ons trouwens niet opgedrongen.

Waarom zijn jullie op dit thema verder gegaan?

Rechts, sprake van een zekere fixatie

Links en beneden, we staan onszelf niet toe hem voor te schrijven hoe hij zich moet gedragen.

Abuli Ik hou van kinderen.
Bernet Toch niet om op te eten, hoop ik?
Abuli Wat mij vooral interesseert, is het fragiele evenwicht tussen onschuld en wreedheid. Wij houden van die mengeling van perversie en onschuld bij kinderen.

Is het niet zo, dat Torpedo nooit volwassen **geworden is? Voor hem is doden niet meer dan een spelletje.**
Abuli Daar heb ik nooit over nagedacht. Ik denk, dat hij toch wel volwassen is, maar misschien heb je wel gelijk. Ik krijg wel eens dingen te horen, die heel plausibel klinken en die mij na doen denken. Bernet en ik zijn niet diegenen die Torpedo het beste kennen.

De terugkeer naar de kinderjaren is een gegeven, dat vaak gebruikt wordt in grote series. Vaak is het een teken van uitputting**.**
Abuli Wij zijn de uitzondering die de regel bevestigt (gelach). Wat u daarnet beweerde, was heel juist, maar er is echt geen sprake van uitputting.

Borsten komen ook vaak in uw verhalen voor.
Bernet Leuk, nietwaar?

De vrouwen in uw verhalen hebben allemaal grote borsten. Het genre brengt dat met zich mee, maar er is toch sprake van een zekere fixatie**.**
Abuli Ik zou daar niet zomaar een antwoord op kunnen geven. Ik heb Torpedo niet zo goed bestudeerd als jij.
Wij doen daar helemaal niet moeilijk over. De zon, borsten, de jeugd. Dat past voor ons Zuid-Europeanen heel goed bij elkaar.

Ik dacht inderdaad aan de rol van het kind in de mediterrane cultuur. De moeder ... Het is verweven met allerlei psycho-analytische elementen.
Abuli Ja, maar daar moet je voorzichtig mee zijn. Het mes snijdt aan twee kanten.
Bernet Ik hou van goed gevulde vrouwen. Ik ben een echte alpinist. Ik hou van dat soort dames.
Abuli Als wij het toch over alpinisme hebben: wat dacht je van de venusheuvel? Je moet niet kieskeurig zijn.
De seksualiteit is iets essentieels. Je eet en drinkt en op een gegeven moment ben je vol. Alleen de seksuele behoeften raken nooit verzadigd.
Dus waarom zou je verbaasd zijn, als dat in een verhaal naar boven komt? Het is juist de afwezigheid van dit thema, die mij verbaast. Ik vraag mij dan altijd af waar de seks blijft.

Ook op dit gebied is er sprake van een bepaalde trend**. Seksscènes lijken steeds vaker in uw verhalen voor te komen.**
Abuli Er zijn ook verhalen waar geen vrouw in voor komt. Het is geen obsessie. Wij zijn net zo tevreden over een goed verhaal zonder vrouwen. Dat zijn dan meestal strips waar meer geweld of humor in verwerkt is.

In één van de laatste strips is er sprake van incest**. Zijn er onderwerpen die voor u** taboe **zijn?**
Abuli Zoals ik al gezegd heb, leidt Torpedo zijn eigen leven. Ik denk niet, dat hij zichzelf grenzen stelt. Hij zou alles kunnen doen.

Hij speelt rugby met een baby.
Abuli Ja, maar dat is komisch.
De humor is niet altijd in onze verhalen vertegenwoordigd. De strip heeft vooral een harde ondertoon.

Gewelddadige scènes worden meestal verzacht door de humor. Woordspelingen **spelen een belangrijke rol.**
Abuli Dat is een beroepsdeformatie en het heeft bovendien met mijn jeugd te maken. Als kind had ik spraakmoeilijkheden. Ik deed toen veel aan woordspelletjes. Dat doe ik trouwens nog steeds.

Hoe kijken jullie tegen het probleem van vertaling **aan?**
Abuli Tegen mensen die het Spaans beheersen, zeg ik altijd, dat ze Torpedo in de originele tekst moeten lezen. Die is het krachtigste. De woordspelletjes zijn altijd in het Spaans.
Vertalers doen vaak goed werk. Maar het is niet makkelijk. Tradutore-Traditore (vertaler-verrader). De vertaler is wel verplicht om dingen te veranderen. Hij moet altijd op zoek gaan naar uitdrukkingen, die het origineel het dichtst benaderen. Het is zo'n moeilijke taak, dat je kunt zeggen, dat het eindresultaat, ondanks alles, altijd goed is. Wat wel verdwijnt, is het ritme van de tekst en dat is jammer.

Markeert het album Histoire noire **een keerpunt in jullie carrière of moet het gezien worden als een welkome afleiding?**
Bernet Ik hou ervan om van tijd tot tijd aan andere verhalen te werken. Het leidt mij af van het gewone werk en het is verfrissend. Ik kan van sfeer en omgeving veranderen zonder af te wijken van het hoofdthema.

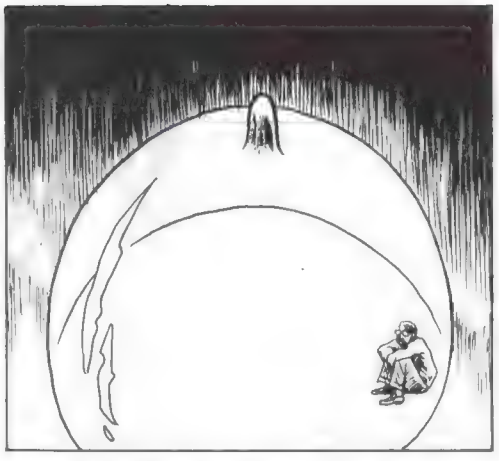

Abuli Ik hou ook veel van dat soort verhalen, maar ik vind het moeilijk om ze te schrijven. Het gaat moeizamer. Het is een hardere omgeving, die ik iedere keer weer moet creëren. We zijn dan ook heel tevreden over het album.

Jullie hebben een voorkeur voor tweederangs figuren. Ze zijn gehandicapt of verminkt, vaak zelfs monsterlijk.

Bernet Dat is waar. Ik hou van ze. Ik raak aan ze gehecht en vind het ook jammer om ze zo snel te moeten doden. Dat is een drama.

Abuli Het leven is zo kort!

Bernet Wij schieten op alles wat beweegt. In Torpedo moet iedereen eraan geloven. In de verhalen verwerk ik mijn vrienden, mijn neven, mijn kennissen en ik verander ze een beetje. Mijn zwager heb ik in een verhaal met drugsdealers ten tonele gevoerd. Het is nogal een stijf persoon en hij kon het dan ook niet erg waarderen. Hij was woedend.

Ik ben altijd op zoek naar nieuwe karakters. Hier op het festival van Grenoble heb ik fantastische figuren ontdekt. Ik heb er één gezien die zeker in één van de volgende Torpedo's voor zal komen.

Maar om op mijn tekeningen terug te komen. Ik ben vooral geïnspireerd door de expressionistische tekenstijl. Ik vind, dat striptekeningen dynamisch moeten zijn. De tekeningen moeten leven, bewegen. Dat wil niet zeggen, dat het makkelijk is. In Frankrijk heb je veel tekenaars, die heel erg gedetailleerd werken. Het is juist veel moeilijker om de eenvoud over te brengen. Achter die schijnbare eenvoud gaat heel wat werk schuil. Elk plaatje vertegenwoordigt mijn globale grafische visie.

De laatste afleveringen van Torpedo verschenen in kleur. Is het zwart/wit-gebruik niet veel efficiënter**?**

Bernet Kleur is nu eenmaal in de mode. Het grote publiek is eraan gewend en vindt het mooi. Er is ook sprake van een zekere druk van de uitgevers en ik moet zeggen, dat wij daar niet zo gecharmeerd van zijn.

Ik denk, dat je kleur niet overal moet gebruiken. Persoonlijk vind ik *Torpedo* in zwart/wit heel krachtig en expressief. Hetzelfde geldt voor *Kraken* en *Custer*. Het is een ideale verhouding.

In Frankrijk heb je een school van tekenaars, die niet buiten kleur kunnen. Zonder de kleur zou er niets overblijven. Daar zijn de tekeningen te ijl voor.

De inkleuring van Torpedo is niet slecht. Ik zou bijna zeggen, dat de inkleuring voor een tekenaar hetzelfde is als de vertaling voor een scenarist. Ik geef de voorkeur aan inkleurders, die niets toevoegen. Het zou verschrikkelijk zijn als de inkleurder ook een hoofdrol zou vertolken.

Hoe documenteert **u zich?**

Bernet Voor een serie als Torpedo, die zich in het New York van de dertiger jaren afspeelt, moet ik mij goed documenteren. Ik wil er geen toeristische gids van maken, maar er moet toch sprake zijn van een zekere authenticiteit.

Ik heb veel films uit de betreffende periode gezien om me een beeld te vormen van de sfeer. Ik heb tientallen brieven ontvangen van Amerikaanse fans, die mij schreven, dat het duidelijk naar voren kwam, dat ik de stad goed kende. Maar ik ben nog nooit in New York geweest!

Abuli Ik maak bijna onophoudelijk aantekeningen. Ik heb een klein boekje en daarin schrijf ik alles op. Je kunt alles gebruiken. Soms is het een anekdote, een zin of een woord. Een antwoord of kleine gebeurtenissen, die zich op een bepaalde dag kunnen ontluiken. Sommige aantekeningen bewaar ik jaren. Soms doe ik er iets mee en soms niet. Ik loop al jaren met bepaalde ideeën rond.

Bernet, u bent de laatste tijd erg produktief **geweest.**

Bernet Nee, dat klopt niet. Heel wat werk heb ik jaren geleden al gemaakt. Met het succes van Torpedo wordt dat nu ook uitgegeven.

Histoire noire

Ook al werkt u met verschillende scenaristen, toch komen geweld, humor en pessimisme altijd in uw verhalen voor.

Bernet Ja, dat is voor mij een soort onlosmakelijke eenheid.

Ik hou erg veel van zwarte humor. De verhalen die ik met **Segura**, **Trillo** en **Abuli** gemaakt heb, vormen een eenheid, doordat ik de onderwerpen gekozen heb. Het wordt alleen anders benaderd. Het zijn variaties op een thema. Het is een ideale manier om sociale kritiek te leveren.

U heeft een nogal pessimistische **visie op de mens. Ook al wordt dat getemperd door de humor.**

Bernet Ik heb een heel pessimistische visie. Met **Altuna** maak ik bijvoorbeeld verhalen, die een mengvorm zijn van science-fiction en misdaadromans. Zoiets als *Blade Runner* van **Ridley Scott**. Wij willen niets te maken

hebben met het vrolijke en positieve toekomstbeeld, dat doordrongen is van de vooruitgangsgedachte. Ik denk, dat er talloze problemen zijn, die onze onbezorgde toekomst bedreigen: overbevolking, atoomenergie, de ozonlaag, Aids. Ik vermoed trouwens, dat meer mensen er zo over denken.

Abuli Ik ben geen pessimist. Ik hou erg veel van het leven.

Bernet Toch blijft er een optimistische noot aanwezig in al dat pessimisme. De kracht van het leven is aanwezig. De levenskracht wint het altijd.

Abuli De nieuwsberichten op de TV zijn harder en deprimerender dan Torpedo. En wij accepteren het verwijt dan ook niet, dat wij de jeugd corrumperen. We denken, dat de mensheid gelukkig al geperverteerd is. Bovendien willen wij ons alleen maar vermaken. Wij doen niemand kwaad, wij houden alleen maar een spiegel voor.

Bernet Het gekke is, dat veel kleine kinderen dol op Torpedo zijn. Ze vinden hem een grandioze held. Hij doet wat zij zouden willen doen.

Abuli Dat is ook de reden, waarom wij onmiddellijk een contract gaan ondertekenen met Ampère.

(Vertaling en bewerking: Eric de Graaf)

Bits & Pieces

NOK

Ik wil het vandaag met u hebben over de Luisterstrip. Na alle verstripte videoterie is dit de nieuwste loot aan de electronikastam. Verpakt in strak folie kijken striphelden je glazig aan vanaf een cassettedoosje. Geen spoor van een beeldverhaal. Eerst dacht ik nog: Luisterstrip? Zou dat een braillestripboek zijn met een geluidscassette als elektronische geleidehond? Dat zou prachtig zijn voor de beoogde doelgroep.

Maar nee. Het is de eerste strip zonder beeldverhaal. Principieel heeft een strip minimaal drie plaatjes. Dit is dus geen Luisterstrip. Dit is gewoon Luisterpraat. Droevige stemmen spelen uiteraard Sus en Wis, Asterix en Obelix, Luke en Jumper. Een soort derdegraads brandwond, maar dan anders. Voor dit alles bestaat toch een keurig, hoewel dieptreurig woord: hoorspel!

En dan de sprekers. Alle vertrouwde hoorspelacteurs en de hele Fabeltjeskrantclub treffen we aan. Maken van alle strips een stemmige eenheidsworst. Als je Obelix ooit Frans hebt horen praten, heb je pech. Je ontdekt nu dat hij niet alleen tweetalig is, maar ook tweestemmig. En Sus en Wis. Spreken algemeen beschaafd Nederlands. Ja, want stel je voor. Je zal je eens verdiepen in de oorsprong van zo 'n strip. Alsof er geen Vlaamse wortels en afkomst bestaan, zo zuiver en bekakt. 't Geeft je hetzelfde gevoel als André Hazes die opeens Marco Bakker in een opera vervangt.

Serieus wordt het pas als een levensechte poging wordt gewaagd een strip als De Generaal te luisterstrippen.

'De wereld gaat aan strips ten onder' meldt een lid van de familie Krabbé met disco-TROS-stem in de rol van Ayatollah Gleufhoed.

'Geef jij hem een doodschop of doe ik het?', meldt Rinus Michels in de Generaalsrol retour. En op het moment dat Evert en Otto (respectievelijk Freek de Jonge en Youp van 't Hek) begeleid door mandoline en tamboerijn de jubel gaan brengen door de verlichting van het kruis, zak ik dwars door m'n stoel. Ik krijg bij zoiets absoluut geen stripbeelden. Slechts een waas voor mijn ogen.

En bewaar me als het produkt onverhoopt aanslaat. Dan krijg je van die wasmiddelreclame-tendensen. 'Nu de Luisterstrip. Geheel vernieuwd! Met nog meer verhalen op één band! Met geheel verfriste stemmen!' Ja, en nog steeds die castraat in de rol van Obelix.

Maar Doorzon is vernieuwd. Studio Sport's Hugo Walker gaat in de fout in de rol van Arie Bleekjes. 'Reeds in de derde minuut schoot Pa Doorzon de bal tegen de paal van de hijglijn. Neem me niet kwalijk, dames en heren, via de paal op de krijtlijn natuurlijk'.

Ja, de stripheld spreekt. Al je illusies in gruzelementen. Waar jij in je verbeelding een zware bas inschatte, bepaalt de Luisterstrip dat je een afgeknepen vrouwestem hoort. Dat raak je niet meer kwijt. De vrijheid van de striplezer, die z'n eigen denkbeeldige geluidstape in z'n hoofd laat afspelen tijdens het lezen, is om zeep geholpen. Weg. Finito.

Bommel zal ook wel op C90 verschijnen. Met het triootje Paul de Leeuw gecast als Bommel, Robert Long op fluit en Ronnie Tober op Tom Poes. Vervolgens verschijnt FC Knudde op band. Berg je maar. Met Toonse meligheid wordt negentig minuten lang geadviseerd de band een tikkie terug te spoelen. Want luisterstrips kunnen alleen met stripfiguren die al bekend zijn. En het mot wel aansluiten bij de beleving.

En het wordt nog erger. Niets is meer te dol. Een strip als Klepzeiker op tape. Het geluid van een langzaam loslatende natte zuignap poogt een wellustig over een Amsterdammertje wegzakkende dame te imiteren. Een en ander gevolgd door een onmetelijk geloei dat vijf minuten aanhoudt.

Bovenin elke cassette zit een zogeheten wispreventienokje. Zolang dat er zit kunt u naar hartelust wissen. Ik wil u een tip geven.

Haal die nok er nooit uit.

Ben Bits

Brieven

Geachte redactie,

In een bijdrage over het uitstekende stripdebuut *Nino* in Stripschrift 245 (1991) zegt de tekenaar **Dirk Stallaert** op blz. 15: '(...) tekenen is weglaten. Ik weet niet meer wie dat gezegd heeft maar het klopt nog steeds'. Toevallig weet ik wèl wie dat gezegd heeft, namelijk dezelfde **Hergé** waar Stallaert zo graag los van wil staan. Het precieze citaat is te vinden in Stripschrift 109, waar **Henk Kuijpers** naar aanleiding van de klare lijn opmerkt: 'Het weglaten kost meestal ontzettend veel tijd; het beheerste wit zal ik maar zeggen'. Kuijpers' opvatting gaat terug op een interview met Hergé in Furore 6, waar **Bob de Moor** Hergé's grafische credo verwoordt met de woorden: 'Weglaten en niet teveel weglaten'. Dit interview met Hergé verscheen twee maanden eerder in datzelfde jaar 1977 in een iets andere vorm in Vrij Nederland, nadat ik het concept ervan al beschreef in mijn 'Ten geleide' bij het boekje De Klare Lijn (1977). Een en ander is later nog eens bijeengezet in een bijdrage van mijn hand over de klare lijn in Stripschrift 146/147 (1981). Stallaert zit dus nog veel dichter bij Hergé dan hem lief is! Wie dat allemaal zelf nog eens wil nakijken kan te rade gaan bij: H. Brok: 'Ten geleide' in H. Brok / E. Pommerel / J. Swarte (red.): De Klare Lijn. Rotterdam, 1977, blz. 1-3; H. Brok / E. Pommerel / J. Swarte: 'Hergé: 'De klare lijn. Daarin ben ik een fascist. Daarin ben ik een reactionair'', in Vrij Nederland 5 februari 1977, blz. 7; E. Pommerel / P. Schreuders / J. Swarte: ''Panama!'' Een onderhoud met monsieur Hergé', in: Furore 6 (april 1977), blz. 6-8; H. Brok / E. Pommerel: 'Henk Kuijpers: 'Je bent niet zomaar tekenaar, je bent striptekenaar!'', in: Stripschrift 109 (1978), blz. 16-24; H. Brok: 'Terug naar de Klare Lijn', in: Stripschrift 146/147 (1981), blz. 27-29.

Met vriendelijke groet,

Har Brok, Amsterdam

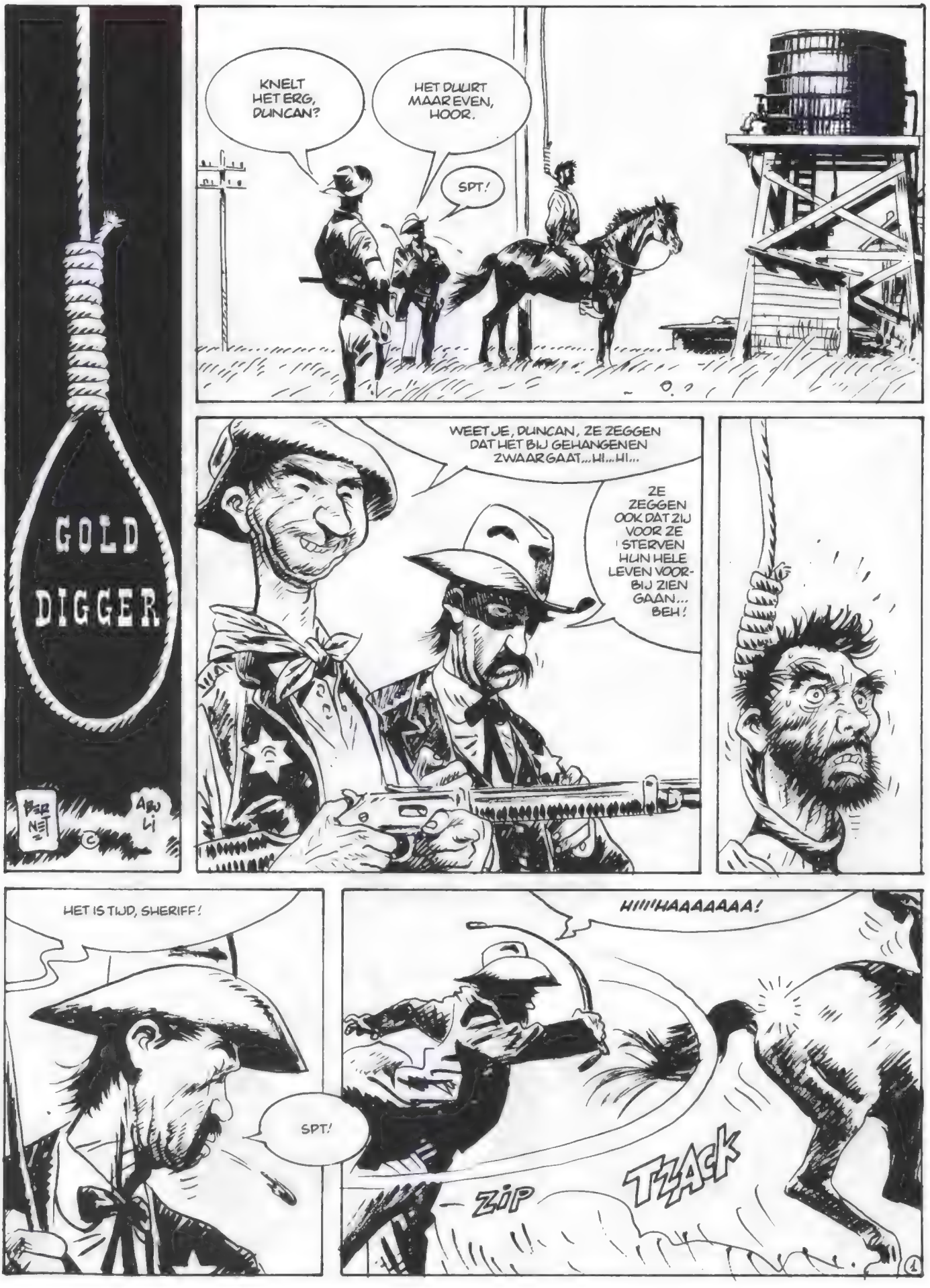
GOLD
DIGGER
BARNET
ABU LI
KNELT HET ERG, DUNCAN?
HET DUURT MAAR EVEN, HOOR.
SPT!
WEET JE, DUNCAN, ZE ZEGGEN DAT HET BIJ GEHANGENEN ZWAAR GAAT... HI... HI...
ZE ZEGGEN OOK DAT ZIJ VOOR ZE STERVEN HUN HELE LEVEN VOORBIJ ZIEN GAAN... BEH!
HET IS TIJD, SHERIFF!
SPT!
HIIIIHAAAAAAA!
ZIP
TZACK

HIII-
HAAAAA!
?
DEBORAH, IK BEN RIJK!
IK BEN RIJK!
?
GOUD, DEBBIE! HEEL VEEL GOUD!
GOUD! NU KUNNEN WE TROUWEN, DEBBIE!
?
IK BEN RIJK, DEB! SCHAT-RIJK!
KIJK, DEBBIE! GOUD! KILO'S GOUD!
ZEG JE NIETS, DEBBIE KINDJE?
TO DUNCAN WITH ALL MY LOVE
Debbie
2

HALLO, MOOIE JONGEN.
BEN JE ALLEEN?
NU... NU... NU...
EH... NIET MEER...
WIL JE MET ME TROUWEN, DEBORAH?
?
DAT NOOIT, DUNCAN, IK TROUW ALLEEN MET IEMAND DIE VEEL GELD HEEFT. BEN JE RIJK?
DAT BEN IK! DAT BEN IK!
?
WEET JE, ALS JE RIJK BENT, KOM DAN TERUG, IK ZAL VOL VERLANGEN OP JE WACHTEN.
3

IK KOM AL, SCHAT! IK KOM AL!
JIPPIE JAJEEE!
?
OLÉ! OLÉ!
IK ZIE JE AL IN JE WITTE BRUIDSJURK, SCHATJE!
HALLO! HIPS!... DUNCAN... IK KOM NET UIT DE SALOON... IK HEB... HIPS! MIJN VRIJGE-ZELLENAVOND GEVIERD... IK BEN GEK OP JE!...
EN OP MIJ! HIPS!
DEBORAH! DURF JE ME ZO-IETS AAN TE DOEN?!
WAT IS ER, LIEVELING? IK HOU ALLEEN VAN JOU!
4

ZIE JE WEL?
MMMMMM...
AHUM!
MAG IK DE BRUID KUSSEN?
MAG JE...
UH! EEN MOMENTJE!
PARDON.
AAAAH!
MMMM!
MAG IK DE BRUID KUSSEN?
5

MIJN BEURT!
NEE, DE MIJNE!
NEE, IK!
WIE NU?
DE VOLGENDE!
NEEEEE!
CRACK
AAAAAAAH!
HUP!
HARDER! IN GALOP!
?

KOPPIG ALS EEN EZEL, HÈ?
TUD
AAAH!
CRACK
TEGEN MIJ, HÈ?
BANG
BANG
?
DEBORAH!
DEBBIE!
DUNCAN!
DEBBIE!

DUNCAN!
IK BEN RIJK, DEBBIE! RIJK!
DUNCAN!
DEBORAH!
SMERIGE HOER!
BANG
BANG
BANG
SPT!
BER NAT
B
VERTALING : PAM DE BEER • LETTERING : RUDY VAOOMAN

~ EINDE ~

Verlaat Dankwoord en Verantwoording Vooraf bij het in ontvangst nemen van de Stripschappenning voor het beste jeugdalbum 1991

door Dick Matena

Beste lezers, lieve lezeresjes,
Het zal weinigen van u opgevallen zijn, maar tijdens de afgelopen Stripdagen werden mij een Stripschappenning en een oorkonde voor mijn boek *Dik Trom* en een oorkonde vanwege een nominatie voor mijn boek *Van Gogh en Gauguin* toegekend. Dat ik voor dat laatste album geen penning kreeg kan ik billijken. men moet het niet te dol maken en ook Jonge Hanen mogen wel eens een graantje meepikken.
Treurig was, dat ik wederom op het podium ontbrak om mijn versierselen in ontvangst te nemen. En dat, terwijl ik toch oprecht verheugd was met deze prijs voor het beste jeugdalbum van het jaar, omdat die, deze eerste keer, toegekend werd door een jury bestaande uit kinderen van de hoogste klas van een lagere en de laagste klas van een middelbare school. Een soort publieksprijs dus, waarmee niet gesjoemeld kan worden, aangezien kinderen genadeloos zijn en eerlijk, of genadeloos eerlijk, op die leeftijd. Vanwaar dan toch die onwil om mijn kop en bijbehorende gestalte aan het gretige publiek te tonen? Want dit was niet de eerste keer, dat ik ontbrak bij de uitreiking van een prijs, die ik wel degelijk gewonnen had. Als men dan niet het respect en fatsoen op kan brengen om in persoon de versierselen af te halen, terwijl men nota bene wèl in het gebouw aanwezig is, waarom dan niet nominatie en prijs op voorhand al geweigerd?
Het antwoord op de laatste vraag is eenvoudig: daar ben ik te ijdel en te karakterloos voor. Bovendien krijg je in dit leven toch al zo weinig gratis en voor niks, dat ik de weinige dingen die me zo maar in de schoot geworpen worden, eigenlijk uit principe accepteer.
Dat ik het podium niet opklauter ligt voornamelijk aan de wijze waarop de prijsuitreiking geschiedt. Nominaties vind ik prima. Ik geniet van tv-uitzendingen als de Oscaruitreiking, waarbij men de camera keihard op de geforceerd grijnzende hoofden van de verliezers gericht houdt, terwijl de winnaar in tranen naar het podium snelt om het beeldje in ontvangst te nemen, en genoemde verliezers verpletterd op hun stoel in de zaal geplakt blijven. Kijk, en daar zit 'm nou net nou de kneep.
Bij de uitreiking van de Stripschappenningen moeten àlle gelukkigen zich het podium opslepen. Daarna gaat de enveloppe open en wordt één winnaar bekend gemaakt, die gehuldigd en in de bloemen gezet wordt. De rest kan met de staart tussen de benen weer terug de zaal insluipen. Dit nu vind ik onmenselijk. Verliezen is al niet leuk, maar verliezen in het volle licht van de schijnwerpers, dat is vernederend. En ik heb vele, vele aberraties, maar masochisme is er daar geen van.
Veranderde men het systeem van de prijsuitreiking naar het voorbeeld van die Oscaruitreiking (allen in de zaal, namen afroepen, portret van de gelukkigen op groot scherm geprojecteerd achter het podium, envelop open, winnaar huppelt podium op), gegarandeerd dat ik dan meewerk. Voor de wijze waarop het nu gaat ben ik te teer gebouwd en kan ik te slecht tegen mijn verlies.
Goed, dat was dat.
Toch spijt het me, dat ik niet in de zaal op dat podium gestaan heb, want, voor het geval ik een prijs zou winnen met Dik Trom, had ik gaarne een dankwoordje uitgesproken. Dat zou dan ongeveer als volgt geklonken hebben:

Geachte aanwezigen,
Wat te zeggen bij het krijgen van een prijs voor een boek, dat eigenlijk van een ander is? In dit geval van **C. Johan Kieviet**. Alle eer bescheiden afwimpelen en overhevelen naar Kieviet? Of een gedeelte van die eer zelf dankbaar aanvaarden en de rest toekennen aan de auteur wiens boek men bewerkt heeft? Ik geef de voorkeur aan het laatste.
Natuurlijk moet je wel een ontzettende kruk zijn om een klassiek meesterwerk als *Dik Trom* te verknoeien. Een meesterwerk bovendien, dat geïllustreerd is in een tijd, dat illustratoren er nog naar streefden karàkters te maken van de figuren, die in het boek, dat zij moesten verluchten, voorkwamen. En van die illustratoren, was de man die Dik Trom illustreerde één van de grootsten, zo niet dè grootste, **Johan Braakensiek** genaamd. Zijn portretten van Trom, Bruin Boon, vrouw Boon, Flipsen, om er een paar te noemen, hebben in hoge mate meegewerkt van Dik Trom dàt succes te maken, dat het nu al honderd jaar is. Wat kan men daar als striptekenaar nog aan toevoegen? Weinig, en zo hoort het ook. Als men een boek bewerkt tot strip hoort men dat met alle respect te doen die de auteur en de illustrator van dat boek verdienen en met alle liefde, die men als bewerker op kan brengen voor het boek, dat men bewerkt. Met dat laatste had ik geen moeite. Ik heb de boeken van Kieviet en **Van Abcoude** in mijn jeugd stuk gelezen en ik ben er nog steeds even gek op als toen. En vanuit die liefde komt het verschuldigde respect vanzelf.
Toch is het onmogelijk bij een bewerking van een boek tot strip, of bijvoorbeeld film, het origineel geen geweld aan te

doen. Niet alles wat geschreven staat is geschikt om in beeld gebracht te worden. Men moet dus, helaas, veel schrappen en soms wel eens iets herschrijven of aanpassen.
En dáár komt het vakmanschap om de hoek kijken, dat een bewerking doet mislukken of slagen. In alle onbescheidenheid ga ik er bij deze gelegenheid maar vanuit, dat mijn bewerking geslaagd is, anders had een jury bestaande uit kinderen mij geen prijs toegekend, want met dat publiek valt niet te schipperen. Zij vinden iets goed of niet goed, punt uit. In dit geval hebben zij hun goedkeuring aan mijn bewerking gehecht. Ik dank hen daar voor, niet dan nadat ik gezegd heb, dat iedere bewerking, hoe goed ook, in het niet valt bij het origineel. Dáár moet men zijn, dàt is de bron, dáár liggen de wortels. Daarom draag ik deze prijs dan ook in alle bescheidenheid, en eerlijke bescheidenheid is het deze keer, op aan die twee oude grootmeesters in hun vak, die er voor gezorgd hebben, dat ik hier vandaag sta, **C. Johan Kieviet**, de schrijver en **Johan Braakensiek**, de illustrator van *Uit het leven van Dik Trom*.
Ik dank u zeer.

Hollandse tekenaars aan

Een zomer stri

De Voll

door
MAX ARIAN

De zomer van 1991 was warm en droog, maar in De Volkskrant waaide en stormde het tien weken lang. Want in opdracht van Het Vervolg, één van de ontelbare Zaterdagse bijvoegsels van De Volkskrant, mochten tien Nederlandse striptekenaars aan de verplichte beginregel 'Die dag stond er een flinke bries op de dijk' naar eigen smaak een 'Hollands drama' vastknopen. Wie dat zinnetje flauw of voor de hand durft te noemen, moet eerst maar eens in Duitsland gaan rondkijken.

Twee weken geleden kocht ik in de voormalige D.D.R. bij een stationskiosk het nieuwste, Duitse stripverhaal: *Das Germanendorf*. Het zag er niet al te subtiel uit: op de felgekleurde omslag slaat een dikke edelgermaan twee frêle Oosterse mannetjes met de hoofden tegen elkaar. Maar een originele Duitse strip is op zich al iets bijzonders, want in dat land leeft men geheel en al op een rantsoen van uit België ingevoerde *Suske en Wiskes*.

Dit stripboek bleek het eerste deel te zijn van een groot-Duits epos waarin Birbad de Bierbrouwer samen met nog wat bonkige Germanen een dorpje bouwt en vervolgens de opmars van de Hunnen uit het Oosten weet te stuiten met een flinke knokpartij waarbij als voornaamste heldenfeit het kunstgebit van de Aziatische aanvoerder uit zijn mond wordt geslagen. Het is allemaal zo lelijk en primitief getekend en zo miserabel ingekleurd, dat je het nauwelijks een imitatie van het Franse *Asterix* kunt noemen, laat staan een parodie er op; Asterix lijkt eerder een parodie op deze Germanenstrip. In volgende deeltjes wordt ons een dorpsdraak, een dorpsspion en een reis naar het Hoge Noorden beloofd. Alles van enige fantasie gespeend.

***Birbad de Bierbrouwer*, lelijk en primitief getekend en van enige fantasie gespeend**

Duitsland is geen land met een bloeiende stripcultuur, zoals België of Nederland, maar binnen Nederland stond De Volkskrant ook niet bekend als het meest striplievende blad. De laatste maal dat De Volkskrant een originele Nederlandse strip heeft geëntameerd was niet minder dan 46 jaar geleden, in november 1945. Dat was dan wel *De avonturen van Pa Pinkelman* van **Godfried Bomans** en **Carol Voges**, en die zijn sinds die tijd talloze malen in alle mogelijke vormen herdrukt. Daarna

de dijk gezet

ps in

kskrant

werd *Tom Poes* voor lange tijd overgenomen van De Telegraaf, maar die verdween samen met hoofdredacteur **Lücker** naar het toenmalige dagblad De Tijd. Nadat ook de uit Finland afkomstige, heel erg lieve Nijlpaardenstrip *Moem* was gestopt hebben stripminnende Volkskrantlezers het nu al decennia lang moeten doen met maakwerk van internationale syndicaten: de dronkemansgrappen van *Linke Loetje* (nu naar de Krant op Zondag), de wel erg laat-middeleeuwse humor van *De Tovenaar van Fop* en de volslagen onbegrijpelijke *Taco Zip* (is die wel grappig bedoeld?).

Die dag stond er een flinke bries op de dijk
Walcheren, najaar 1944
Ach so, Herr Brinker! U heeft een Sonderausweis om werkzaamheden aan de dijk te kunnen uitvoeren
Ja, er is zwaar weer op komst en de dijk was er niet al te best aan toe
Also gut U kunt door!
Dankzij jou slapen wij weer met droge voeten!
Ik deed het anders voor mijn eigen droge voeten rot mof!
Ach De Hollander altijd die strijd met het water
Hauptmann! een dringend bericht!!
Op dat moment, boven de Noordzee..
Vergeleken met die stuwdammen in Het Ruhrgebied worden deze dijken een makkie, lads!...
Kijk Oom Klaas! daar hebje Hans weer!
Ja en verrip, hy heeft zijn fiets nog!
Oh Hans! dankzij jou zitten we hier veilig achter de dijken!
We naderen de kust bommenluiken openen!
Zowaar ik Hans Brinker heet, wij slapen droog
BAOEM
Het strategisch noodzakelijke bombardement op de dijken van Walcheren bracht de bezetter een zware slag toe, maar kostte het levens aan talrijke burgers

Eric Heuvel

DIE DAG STOND ER EEN FLINKE BRIES OP DE DIJK
SEPTEMBER 1947
HET IS ALWEER VIER MAANDEN GELEDEN DAT JAN WERD INGESCHEEPT
MIJN BRIEF ZAL INMIDDELS WEL HEBBEN BEREIKT, DUS
JIJ ZEGT DAT ZE ZWANGER VAN ME IS
WAT?! NOU ONDAG ZIT JE MOOI MEE
EN, WEET JE HET ZE?
PANG PANG
LIGGEN! SLUIP-SCHUTTERS!
AMERIKSE PELOPOERS!
JAN?! WAAR IS JAN?!
NEE! JAN!!!
JEZUS HOE VERTEL IK HET ZIJN VRIENDIN?
ER IS TROUWENS NOG EEN BRIEF VOOR HEM UIT HOLLAND
ALTIJD WINDERIG DAAR JA?
Beste Jan,
Het is

Peter van Dongen

DE VERLOSSING KWAM
DE ZON VERSCHEEN
MOEDERKENS ZAT HET GELUK WEER OP HAAR GEZICHT
MOEDER ZAG HET GELUK
DAG MOEDER ICH IK ZAL NIEMAT MEER WEGGAAN
HET WAS OMMEDRAAGLIJK
VERGEEFS NEN MOET U GEDULD HEBBEN
IK WEET VAN MIJNHEER DE SCHRYVER EN U STAAT HIER MAAR AAN HET HOOFD TE MEDITEREN
HEBBEN U MENHEER TEVEEL EN NOG VERDER GEEN VRIENDEN
MAAR DAT HOEFT NIET MEER DAT WAS NEEDWEER

Lian Ong

Peter Pontiac

Nogal een verrassing als diezelfde Volkskrant het initiatief neemt tien jonge en iets minder jonge Nederlandse striptekenaars de opdracht te geven een groot deel van een pagina naar eigen believen vol te tekenen. Het zijn geen volslagen onbekende prutsers en ook niet alleen maar de bekende kopstukken. Ze vertegenwoordigen verschillende scholen en stijlen en ze vulden de opdracht heel verschillend in. En op de één of andere manier leidde dat uitgesleten zinnetje over die bries op de dijk ze toch af en toe naar zoiets als een Nederlandse realiteit.

Het viel op, dat twee van de jongste tekenaars van de tien direct wegassocieerden van die al te Hollandse dijk naar het voormalig Nederlands Indië van vóór de onafhankelijkheid en naar de nog altijd onverwerkte en verzwegen trauma's over de Nederlandse politionele acties tegen de Indonesiërs. Hoe verschillend ook van stijl, ik vond het twee ontroerende en zelfs schokkende verhalen.

Peter van Dongen is 25 jaar en tekent volgens de heldere principes van de Klare Lijn, dus in de traditie van **Hergé**, de schepper van *Kuifje*. Overzichtelijke, duidelijke tekeningen, maar met een heel bijzondere afwisseling van brede landschappen, korte, opeenvolgende actieshots en af en toe een inzoem op een gezichtsuitdrukking of een belangrijk detail. Zijn verhaal speelt in september 1947 en is bijna melodramatisch. Een jonge vrouw loopt met een vriendin op die verplichte dijk en praat over haar man in Indië van wie zij in verwachting is. We zien Jan op patrouille. Hij loopt te piekeren en wordt misschien daardoor wel doodgeschoten door een sluipschutter. Pas dan snappen we dat er ook in Indië een meisje zwanger van hem is en dat de brief van zijn vrouw in Nederland hem nooit heeft bereikt. Voor Jan is een probleem waarvan hij het bestaan nog niet eens wist op een wel heel drastische manier opgelost. De heldere verteltrant geeft ironie en lichtheid aan dit nogal realistische verhaal. Het ritme is perfect. Van Dongen werkt aan een lange strip over Nederlands Indië. De Volkskrant zou gek zijn als zij zich die zou laten ontgaan.

Bert van der Meij (geboren in 1958) heeft een veel krasseriger stijl. Hij is vooral bekend van eindeloos herhaalde pinguïns, die steeds op een iets andere manier in de bek van een grote haai terecht komen. Deze strip is volkomen anders. Hij begint niet op een dijk, maar in een dessa in Indonesië. We zien een Nederlandse soldaat met een geweer die angstig een huis binnen gaat, meent dat hij iets ziet bewegen en onmiddellijk begint te schieten. Als hij z'n lamp aansteekt om te kijken blijkt hij een jonge vrouw met een baby te hebben gedood. Dan snappen we pas dat wat we zien de beelden zijn die hij voor zich ziet, wanneer hij later, in Nederland, op een dijk, zijn eigen dochtertje naar hem toe ziet hollen. Hij kan z'n eigen kind niet zien zonder aan dat andere kind te worden herinnerd. Hij pakt z'n dochtertje op, maar wendt tegelijk zijn hoofd af, bijna met hetzelfde angstige gebaar waarmee hij in Indië ooit het huis binnen ging.

Hoe langer ik naar deze strip kijk hoe mooier en pregnanter ik hem vindt. De vrouw en de dochter van de man zullen misschien nooit begrijpen waarom hij zo raar reageert. Wij zien wat er in z'n hoofd spookt, zonder dat er één woord voor nodig is om dat uit leggen. Het is niet alleen de verschrikkelijke moordpartij die ons treft, ook de man die daar tientallen jaren later nog onder gebukt gaat en z'n vrouw en dochter die er ook weer onder zullen lijden maar misschien nooit zullen weten waardoor.

Van der Meij en Van Dongen doen meer dan een verhaaltje goed vertellen. Ze gebruiken het beeldverhaal om verschillende ver-

geDachten DROMEN Plaatsbepalingen
(voor Theodoor van Boven)
tekst en tekeningen
Paul HG Bodoni '91
Die dag stond er een flinke bries op de dyk
Ik leed aan een enorme negenoog op myn rug, een monsterachtig gezwel dat met wilde geneten bovendien was ik diep verzonken in gepeins, ik dacht: als je een hond kunt leren poolen gevonden hadje toch zeker wel een oap dres teren tot kinder-meisje of kinloos bediende
Misschien 'n beetje tydrovend. Bor vermoedelyk Sonnetjes parafeeren met een stempe de zou nog wel kunnen...
Paul Bodoni

halen tegelijkertijd te laten zien en daardoor verschillende stemmingen (de vrolijkheid op de dijk en de afgrijselijke werkelijkheid in Indonesië) door elkaar heen te mengen. Ook de derde van de jongste lichting tekenaars uit deze groep, **Eric Heuvel**, gaat terug in het recente verleden: Walcheren in 1944. Maar zijn verhaaltje wordt - ook weer in de klare stijl van Hergé - veel meer rechttoe-rechtaan verteld: een Hans Brinker heeft op de een of andere manier een dijk gedicht, maar kan niet verhinderen dat de geallieerde bombardementen Walcheren vervolgens toch onder water zetten. Een wrange grap, maar nogal saai vormgegeven.

Met **Lian Ong** koos De Volkskrant één van de grote jonge tekentalenten. Zij wil eigenlijk niet bij de stripwereld horen en hanteert een voor strips volkomen ongebruikelijke, vrije stijl. Haar album *Stuifmeel* vertelt het vreemde verhaal van de liefde tussen een jonge, homoseksuele acrobaat en een ouder wordende vrouw. Ook haar pagina voor De Volkskrant was stormachtig mooi getekend, maar draaide om niet meer dan een woordgrap over 'noodweer'.

Ook **Paul Bodoni** heeft een volkomen eigen, surrealistische tekenstijl. Zijn verhaal is absurd en droefgeestig en misschien een politieke metafoor die ik niet goed begrijp over 'chequeboek en geldbuidelland, waar men zeep kookt van zijn moeder ... waar alles handel is ... één groot bordeel is ...'.

Paul Teng heeft juist een heel traditionele tekenstijl, die sterk aan **Hans G. Kresse** doet denken. Hij bewerkte nu een mooi verhaal van **Isaak Babel** dat speelt tijdens de tachtigjarige oorlog, maar doet dat zo braaf, plaatje na plaatje, dat het geheel weinig impact op mij heeft.

Gerrit de Jager en **Wim Stevenhagen** behoren allang tot de

Paul Teng

Peter de Smet

gevestigde stripwereld met *Roel en zijn Beestenboel* en *De Familie Doorzon*. Tot zeven jaar geleden werkten ze samen als het Duo Prutswerk; in 1982 gingen ze uit elkaar, maar voor de Volkskrant werd de samenwerking nieuw leven in geblazen. Ze pakken een actueel thema aan, de angst voor vreemdelingen en

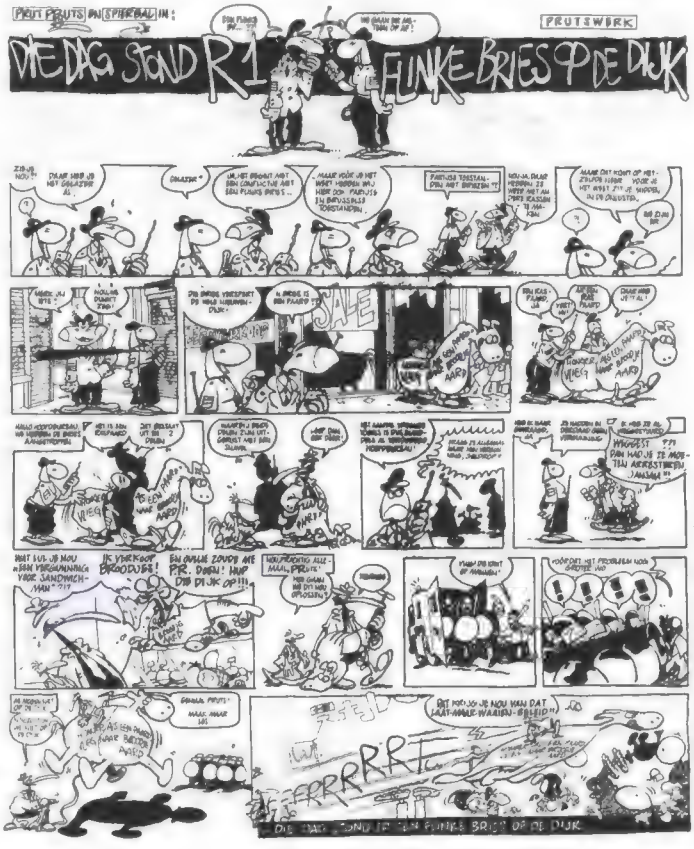

Gerrit de Jager & Wim Stevenhagen

de politie die het de buitenlanders gewapenderhand meent te moeten aanpakken, maar ze doen dat wel wat heel vlot en met al te makkelijke grappen.
In een heel ander circuit is **Peter Pontiac** een beroemdheid, namelijk de voormalige underground. Zijn verzameld werk van de laatste twintig jaar wordt nu successievelijk in zeven prachtige grote albums uitgegeven. Maar hier loopt hij vast in een veel te literair verhaal en moet er door stripwinkelier en beschermheer **Kees Kousemaker** worden uitgeholpen. En die wil beslist niet dat de strip gaat over de Amsterdamse Zeedijk en een bries die daar alle spuiten en drugs en geld wegwaait ...
Ontwerper **Marc Terstroet** heeft een fraaie grote tekening gemaakt, waarin hij terug denkt aan de tijd toen hij voor Dag In Dag Uit (ook in De Volkskrant) piepkleine stripjes maakte met meetkundige figuren die dialoogjes voerden. En **Peter de Smet**, de oudste van de tekenaars, laat zijn *Generaal* als bootvluchteling Nederland ontvluchten, omdat de afbraak van de sociale voorzieningen een verder grijpen van de macht voor hem onmogelijk maakt. Ik zou het, geloof ik, niet zo heel erg vinden als De Smet de Generaal een tijdje zou laten dobberen.
Wat een rijkdom aan goede striptekenaars heeft Nederland toch, als je dat bijvoorbeeld vergelijkt met het tweedehandse Germanengedoe in Duitsland. Maar wat raar dat Nederland geen enkel volwassen stripblad meer heeft en dat de stripbladen voor jongeren en kinderen het ook steeds moeilijker hebben. En nog vreemder, dat een krant als de Volkskrant nog geen keuze heeft gemaakt uit al het fraais dat zij deze zomer heeft afgedrukt en niet alles doet om minstens één van deze tekenaars tot een dagelijkse strip te verleiden.

Max Arian (1940) is in het dagelijks leven redacteur van het weekblad De Groene Amsterdammer.

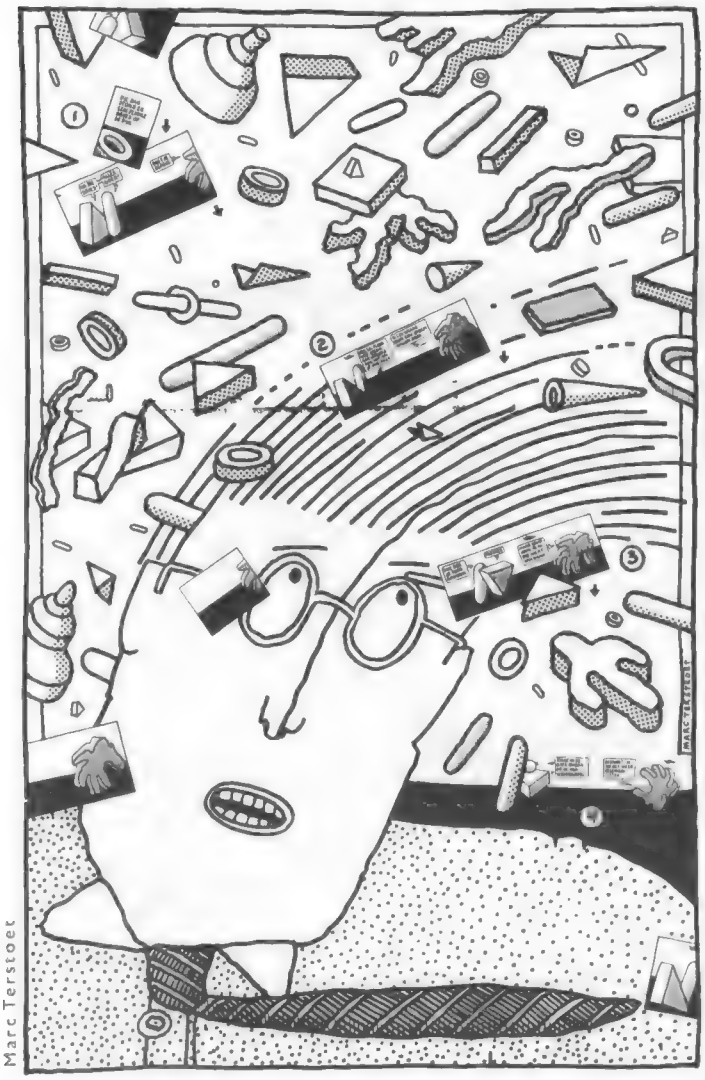

Marc Terstoet

Kroniek van de nacht der tijden 3: Toumac

Houot
Lombard 1990
ISBN 90-6421-838-2
Prijs f7,95 / Bfr.140
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Deze serie die de pré-historische mens als onderwerp heeft, werd opgezet door tekenaar **André Houot**. De auteur verenigde in deze reeks zijn twee grote passies: de strip en de paleo-antropologie.
De eerste twee delen behandelden de periode van 5000 tot 11000 voor Christus. Het derde deel voert ons verder terug in de tijd. Het verhaal speelt ongeveer twee miljoen jaar geleden in een periode die cruciaal was voor de verdere ontwikkeling van de voorlopers van de moderne mens. De belevenissen en het dagelijkse leven van een nomadenstam worden gezien door de ogen van een kind dat de naam Toumac draagt.
Het tekenwerk is goed en het redelijk boeiende scenario is op sommige momenten zelfs ontroerend. Houot heeft zich terdege gedocumenteerd met als resultaat dat het album een overtuigend beeld geeft van het leven van de pré-historische mens. Het educatieve gedeelte heeft, hoewel duidelijk aanwezig, gelukkig niet de overhand, zodat het verhaal spannend en leesbaar blijft. Een uitgebreid voor- en nawoord biedt de geïnteresseerde lezer bovendien de kans om zich te verdiepen in de geschiedenis van onze verre voorouder.

EdG

De avonturen van Kees Kruik 1: Het geheim van de Tilburgse kermis

Verschuuren & Ummels
De Schaduw 1991
ISBN geen
Prijs f14,90 / Bfr.295
(52 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Uitgeverij De Schaduw geeft boeken uit, die een nostalgische waarde hebben en/of een relatie met de stad Tilburg of de provincie Noord-Brabant. Deel 12 van de door deze uitgeverij opgezette serie bevat een stripver-

STRIPWINKEL
de Galliër
Beekstraat 58
3800 St. Truiden (B)
Tel. 011-671739
Ook verkoop van originele pagina's

ERPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

haal, dat is voorgepubliceerd in *Het Nieuwsblad, Dagblad voor Midden-Brabant*. Tekenaar **Luc Verschuuren**, behorend tot de jonge honden, die de negende kunst nieuw bloed moeten leveren, werkt in een semi-karikaturale stijl, die verwantschap vertoont met stijlen van **Jijé**, **Yves Chaland** en in de verte **Ever Meulen**.

Hoofdpersoon *Kees Kruik* is een wat kleurloos type, stereotiep voor de held, die in een handomdraai de meest ingewikkelde situaties oplost. De bijfiguren, constant commentaar leverend en mopperend, zijn ook in dit verhaal het aardigst neergezet. Zo wandelt Kees door het leven met een zekere professor Kub, hoogleraar aan de K(atholieke) U(niversiteit) B(rabant), zo'n wetenschapper, die alles wat afwijkt van de ratio, afwijst. Kees zou zich tevens graag willen ontworstelen aan zijn benauwend milieu, maar ondanks alle huiselijke toestanden, blijft hij toch in die verstikkende omgeving ronddartelen.

Het verhaal is eenvoudig van structuur, praktisch lineair en slechts op een paar kruispunten in het verhaal is er sprake van een parallelle gebeurtenis, vooral daar waar de kwade genius, een prof die de plaats van Kub wil innemen aan de KUB, aan het woord is. Het begint allemaal op het moment, dat Kees, met Kub pratend over de kermis, denkt een UFO te zien. Kub wijst dit als irrationeel van de hand; hij wil alleen maar genieten van de kermis en verder geen gezeur. Tijdens zijn tocht langs de attracties verdwijnt hij spoorloos. Kees verdiept zich in deze mysterieuze verdwijning en komt uiteindelijk terecht bij een kermistent waar in een soort vliegende schotel films over tochten in de ruimte worden gedraaid. Dat het in dit geval handelt om een ruimteschip, bewoond door een buitenaards ras, bemerkt hij pas als hij stiekem aan boord gaat. Op zijn tocht door het schip stuit hij op prof Kub, die het als topschaker moet opnemen tegen de meester-computer van het schip. Na een grondige analyse weet hij dit systeem schaakmat te zetten. Dan blijkt ook waarom dit ras Tilburg heeft uitgekozen als landingsplaats. Het vaartuig wordt aangedreven door urine en daar de Tilburgers bekend staan als kruikezeikers, was het een eenvoudige methode om via een soort van hypnose de bezoekers van de kermisattractie 's nachts te bewegen tot het massaal inleveren van hun plasje. Et voilà, het ruimteschip kon weer vertrekken. Na deze confidenties wordt het duo ongedeerd op Tilburgse bodem gezet, waar gelukkig al het gekrakeel rond de macht aan de KUB weer los kan barsten.

Zoals gesteld is dit een leuke, frisse, humorvolle strip voor het jonge volkje, waar de oudere stripliefhebber toch ook wel wat van zijn gading in terug zal vinden.

RB

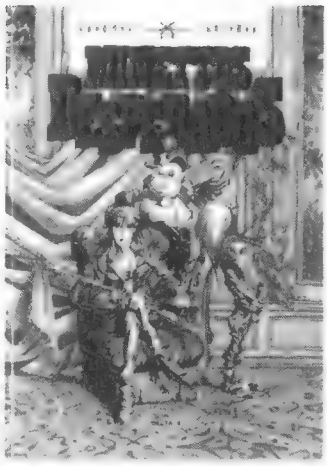

Minettos desperados

(Collectie Delta 9)
Cromwell & Ruffner
Oranje 1991
ISBN 90-6661-086-7
ISBN 90-6661-085-9 (h.k.)
Prijs ƒ 9,95 / Bfr.190
ƒ24,95 / Bfr.450 (h.k.)
(56 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Een paar jaar terug sloegen de punks van studio Asylum voor het eerst toe. Kenmerkend voor de strips van **Ruffner**, **Cromwell**, **Riff Rebs**, **Kissler** en een aantal anderen is, dat zij weinig heel laten van de conventies van het stripverhaal en tegelijkertijd bewijzen in staat te zijn om goed tekenwerk en redelijke scenario's te kunnen leveren. Alhoewel het laatste soms wat wordt geremd door botte bijlwerk. In feite gingen voornoemde tekenaars voort op de jaren eerder door **Yann** en **Conrad** ingeslagen weg.

In *Minettos desperados* nemen Cromwell en Ruffner de western op de korrel. De Minettos desperados uit de titel waren een vrouwelijke roversbende, outlaws die god noch gebod kenden en snel het pistool trokken. De bende werd geleid door de geduchte tienjarige *Razorblade*. Met behulp van foto's en een keurige inleiding drijven Ruffner en Cromwell de spot met het stevig gedocumenteerde westernverhaal, zoals **Charlier** dat bedacht. Hij is overigens het voornaamste onderwerp van spot in deze geestige strips, evenals het genre strips dat hij als geen ander vertegenwoordigde.

HP

Jody Barton 1: De schitterring van de dood

Declercq
Lombard 1991
ISBN 90-6421-866-8
Prijs ƒ7,95 / Bfr.140
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Jody Barton is een jongen als zovelen. Zijn uiterlijk is een kopie van de helden, die wij al zo lang kennen uit *Buck Danny*, *Michel Vaillant* en *Bob Morane*. Krachtig voorkomen, brede kop en uitzonderlijk gevormde kaken. Het valt helemaal op aan

STRIPWINKEL
SJORS
Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

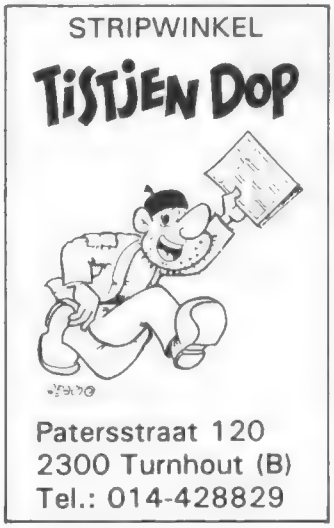

het krulletje op zijn voorhoofd (zie de heren Danny en Vaillant). Tot zover geen bezwaar, maar ook de rest van Jody Barton komt me bekend voor.

Gilbert Declercq heeft zeer goed gedocumenteerd voordat hij begon aan het eerste avontuur rond de zeilboot-avonturier. Hij heeft zich niet alleen uitgeleefd in snelle en mooie boten – waarvan hij terloops nog even enkele bijzonder boeiende feiten weet op te noemen – ook heeft hij de hoofdpersoon zelf 'gedocumenteerd' uit de albums van de bovengenoemde heren. En dat ligt er – helaas voor Declercq – wel heel dik bovenop. Jody Barton heeft een zwak voor boten, zoals Michel Vaillant dat heeft voor auto's en Buck Danny voor vliegtuigen. Dat is het hele verschil.

Toch is *De schittering van de dood* een album geworden dat lekker wegleest, ondanks het enigszins voorspelbare plot. Jody Barton is een naïeve jongeling die samen met zijn moeder op een klein eilandje woont, waar hij een bootaanlegplaats annex herstelbedrijfje runt. Helaas lopen de zaken niet florissant, maar als Jody een geheimzinnige aanbieding krijgt van een onbekende man, ziet hij de toekomst weer zonniger in. Hij moet gaan varen op een groot schip, waarvoor hij een grote som geld krijgt. Eigenlijk veel te veel, maar daar zoekt Jody niets achter. Zijn moeder wel, maar daar luistert hij niet naar. En zo begint het avontuur voor de jonge Jody.

Had hij maar geluisterd, dan was er niets gebeurd, want na verloop van tijd bemerkt Jody dat het niet pluis is op het schip. Het is namelijk uitgerust met het meest geavanceerde geschut; Jody is meegedeeld dat de helft van het schip absoluut verboden terrein is voor hem, wat natuurlijk aan hem knaagt. Hij gaat op onderzoek uit en wordt gevangen genomen. Hij ontsnapt, maar komt toevallig weer in handen terecht van de criminelen. Die laten hem zien wat hij eerder niet mocht zien: de boot is een laboratorium waar een allesvernietigende springstof wordt gefabriceerd. En de president is het doelwit. Jody denkt: 'Maar dat mag toch helemaal niet?' en doet er alles aan om de aanslag te verijdelen. Dat dat lukt, moge duidelijk zijn. Jody is de held en keert terug naar zijn moeder.

Jody Barton deel 1 is leuk voor degenen, die van een makkelijk verteerbaar avonturenverhaal houden, maar Declercq heeft in het verleden met *Rud Hart* – wiens verhalen in Eppo verschenen – beter werk afgeleverd.

SN

Auctioneers GLERUM

GLERUM

KUNST- EN ANTIEKVEILINGEN BV

Westeinde 12 - 2512 HD 's-Gravenhage - tel. 070 - 356 01 65
Beethovenstraat 89 - 1077 HS Amsterdam - tel. 020 - 671 81 21

Marten Toonder, *f* 30 - 40.000,=

Veiling No. 42 op **2 december** in Den Haag

Poppen en Speelgoed
waaronder een groot aantal
striptekeningen

kijkdagen: 29 november t/m 1 december
van 10.00 - 16.00 uur

voorbezichtiging in Amsterdam 20 t/m 25 november
van 10.30 - 17.00 uur

Inlichtingen en catalogus: tel: 070-356 01 65

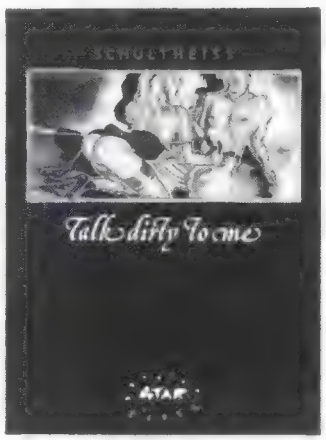

Talk dirty to me

Schultheiss
Star comics/Sherpa 1991
ISBN 90-72995-25-2
Prijs *f* 24,95 / Bfr. 499
(84 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De stripartiest **Matthias Schultheiss** staat niet te boek als subtiel ontwerper van stripverhalen. Zijn verhalen dragen iets vernietigends uit. Zijn universum is verdoemd en de daarin acterende personen tonen zich van hun slechtste kant, hun afwijkingen koesterend als relikwieën. De verwachtingen zijn bij het verschijnen van een nieuwe eruptie van Schultheiss hoog gespannen. Maakt hij zijn faam waar?

In een postmoderne tekenstijl, zonder gebruikmaking van kleur, waarin verwantschap met **Varenne** tot uitdrukking komt, toont Schultheiss zijn Weltschmerz. De toon die in aanleg pseudo-literair wordt gezet, vervaagt; in het vraag- en antwoordspel tussen een man en een vrouw, die elkaar kort kennen, overheerst de drang naar bevrediging van de zinnen. Aangekomen in het leger van de man, ergens hoog in een kroon in een desolaat havengebied, worden alras de kleren van het lijf gescheurd. Steunend, kreunend, grommend, kwijlend vullen de beide mensen elkaars gaten. Daarbij worden over en weer de fraaiste volzinnen gedebiteerd, waarin de woorden 'kut', 'geile pik', 'sidderende gat van je reet', 'geil varken', 'neuk mij van achteren' en 'geile teef' overheersen. Dit tranendal wordt versterkt als een derde figuur, die bezig is te veranderen van man in vrouw, maar nu nog is voorzien van een fors uitgevallen mannelijk geslachtsdeel, zich mengt in het sexuele spel van aantrekken en afstoten.

Meesters uit het oosten beweren, dat de mens in staat moet worden geacht, aan het uitvoeren van honderden varianten op de geslachtsdaad gestalte te geven. Aan dit soort verfijnde, tantristische methoden komen de drie niet toe. Er wordt op een ordinaire, beestachtige wijze geneukt. Schultheiss brengt zijn preoccupatie met sexuele aberraties kamerbreed in beeld. In feite geeft hij zijn voorkeuren voor sadomasochistische leefwijzen open en bloot toe. Wel, dat mag, maar deze recensent vraagt zich toch af of het een onsje minder had gemogen.

RB

The Smokehouse Five 1: Moord en brand

Aragonés
Dupuis 1991
ISBN 90-314-1436-0
Prijs *f* 7,95 / Bfr. 140
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Ongetwijfeld doen Batman en Dick Tracy een belletje rinke-

len. Of Hägar en The Simpsons. En Garfield en Peanuts. Maar namen van tekenaars zullen wel niet in de binnenkant van uw hersenpan gegrift staan. Wat is bijvoorbeeld het verband tussen **Don Martin**, **Dave Berg** en **Sergio Aragonés**? Alle drie zijn ze tekenaar bij het spraakmakende humorblad *Mad*. Aragonés is de meest marginale van de drie. Letterlijk, dan. Hij is verantwoordelijk voor de kleine grappige krabbeltjes in de rand van de bladzijden.

Er is bij Dupuis een tweede album uit van zijn hand met deze keer - na *Buzz and Bell* - de bundeling van grapjes rond *The Smokehouse Five*. Veel woorden worden er niet gewisseld tussen deze brandweerlui maar dat hoeft dan ook niet in deze erg visuele grapjes. In *Moord en brand* is de humor weer typisch Aragonés. Dialogen zijn nooit de grootste zorg geweest voor deze in Spanje geboren tekenaar. Hij bracht zijn jeugd door in Frankrijk en Mexico en trok als 25-jarige knaap naar New York. Hij spreekt dan echter nauwelijks Amerikaans maar heeft zijn Spaans accent mee. Hij wordt er één van de drijvende krachten achter Mad en brengt humor zonder woorden. En er zijn inderdaad geen woorden voor. Maar de omschrijving 'stom' zal de onbevangen Aragonés-humor nog het dichtst benaderen. In de twee Van Dale-betekenissen: niet met woorden en niet beïnvloed door werkzaamheid van de geest. De humor van Aragonés is erg absurd en ongelooflijk voor de hand liggend maar uitgerekend dàt maakt zijn emotionele en naïeve kronkels zo charmant. Ook in dit leuke album is de humor nog steeds even elementair maar daardoor wordt het des te expressiever.

Bijna voorspelbaar maar met de nodige originaliteit. *The Smokehouse Five* is echt voor de liefhebbers van burleske situaties.

AL

Giacomo C. 1: Het masker in de donkere muil
Giacomo C. 2: De val van de engel
Giacomo C. 3: De zwarte hartenvrouw

Griffo & Dufaux
Blitz 1990 / Oranje 1991
ISBN 90-5165-063-9
ISBN 90-5165-043-4 (h.k. deel 1)
ISBN 90-5165-064-7
ISBN 90-5165-046-9 (h.k. deel 2)
ISBN 90-6661-081-6
ISBN 90-6661-082-4 (h.k. deel 3)
Prijs *f* 9,95 / Bfr.190
f 24,95 / Bfr.450 (h.k.)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Giacomo Girolamo Casanova (1725-1798), een naam die al bij velen tot de verbeelding heeft gesproken. Recent verschenen er diverse stripalbums waarin hij een hoofdrol speelt. In *Mozart en Casanova* is het een man op leeftijd die 11 jaar voor zijn dood een ontmoeting heeft met het muzikale genie **Wolfgang Amadeus Mozart**. **Dick Matena** hoefde zich voor zijn strip niet al te zeer te laten leiden door de feiten. Casanova's memoires, opgetekend in de acht delen van *Histoires de ma vie*, houden op in 1774.

Griffo en **Dufaux** kozen voor een andere periode uit het leven van degene die zij kortweg Giacomo C. noemen. Alhoewel geen jaartal genoemd wordt, kunnen we uit het verhaal afleiden, dat Giacomo C. tussen de 20 en 30 jaar oud is. Van 1746 tot 1756 leidde hij een vrij zorgeloos bestaan onder de hoede van zijn beschermheer **Bragadin**. Giacomo is nog niet de avonturier, alchemist en vrouwenverleider die uit veel andere werken naar voren komt, al is een schaduw van Casanova's toekomst in de tot nu toe verschenen delen van de serie Giacomo C. wel te ontdekken. Het pleit voor de auteurs van deze strip, dat zij niet kozen voor de gemakkelijkste weg. De tot nu toe verschenen albums van Giacomo C. leverden twee fraaie verhalen op met als decor het Venetië van begin 18e eeuw.

De eerste twee albums van de reeks vormen samen één verhaal. De rijke Venetianen worden opgeschrikt door een reeks gruwelijke moorden op vrouwen. Men slaagt er niet in om de Jack the Ripper – die de mond van zijn slachtoffers verminkt – te vinden en roept de hulp in van Giacomo C. die veel mensen kent in alle lagen van de stadsbevolking. Giacomo blijft – terwijl hij zijn ogen en oren goed open houdt – een zorgeloos leven en hij begint een verhouding met de adellijke Catherine. Zonder het te weten bevindt hij zich vaak vlakbij de vrouwenmoordenaar, maar voordat hij die eindelijk ontmaskert, moet hij het raadsel van diens identiteit zien op te lossen met slechts één aanwijzing ... een masker.

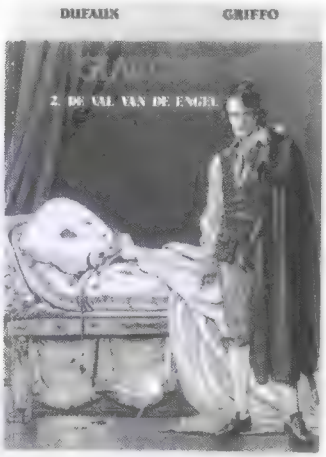

Het masker in de donkere muil en *De val van de engel* vormen samen een spannende detective. Heel anders van sfeer is *De zwarte hartenvrouw*. Nog altijd is de machtige raad van tien niet dol op Giacomo – hij heeft wat omstreden geschriften op zijn naam staan – maar opnieuw roepen ze zijn hulp in wanneer een nieuw gevaar de elite van venetië bedreigt. Een Engelse kaartspeler neemt het op tegen de rijken van Venetië en lijkt onverslaanbaar. Aan Giacomo de taak om de mysterieuze speler, die in het bezit is van het geheim van de degradia, te verslaan en het verloren geld terug te winnen. Giacomo staat voor een haast onmogelijke opgave, hij maakt geen schijn van kans tenzij hij ook de degradia leert kennen.

Griffo lijkt nog altijd veel te 'lenen' van andere tekenaars. De pagina's van dit boek deden mij sterk denken aan de strips van **Makyo** en **Vicomte**, maar dat neemt niet weg, dat de meeste van zijn strips de moeite waard zijn.

De plot van *De zwarte hartenvrouw* is eenvoudig, maar Griffo en Dufaux hebben er een heel fraaie strip van gemaakt, die van begin tot eind boeit. Ze kregen er een prijs voor van RTL.

HP

Nieuw bij Carlsen

Het lijkt wel of iedere aanbieding van *Carlsen Comics* weer omvangrijker is dan de voorgaande. Welgeteld verschijnen bij deze uitgeverij van oktober 1991 tot en met maart van het volgende jaar 71 nieuwe titels. Wij doen er een bescheiden greep uit.

- *Peer Viking 4*, Die eiserne Lady - **Dick Matena**. Een strip die in Sjors en Sjimmie verscheen. In Nederland is geen boekuitgave te verwachten.
- *Kobra 1*, Arizona fieber - **Bane Kerac**. Album van de Joegoslavische tekenaar die bijdroeg aan *Doorbraak* en voor Strip Art Features *Catclaw* tekent.
- *Frank Cappa 1*, Vietcong - **Manfred Sommer**.
- *Die leisen Tode des Timothy hole* - **Zarate/Moore**.
- *Mort Cinder 1 en 2* - **Alberto Breccia**. Dit meesterwerk, waarvan één deel in Nederland verscheen, komt in volledige vertaling in het Duits uit.
- *Candid* - **Jürgen Mick**. Sf. Debuutalbum met korte **Moebius**- achtige verhalen zonder tekst.
- *Richard Corben 2 en 3*. Nieuwe avonturen van *Den*. In Nederland kennen wij slechts één album, dat al jaren geleden verscheen.
- *Der Ursprung* - **Mathieu**. Debuutalbum, bekroond in Angoulème. Een intrigerende strip over een man die ontdekt dat alles wat hij beleeft tegelijkertijd in strippagina's wordt afgebeeld die hij krijgt toegestuurd.
- *Bensons labyrinth* - **Kyle Baker/Andrew Helfer**. Vertaling van Justice inc.; een prima thriller. Van hetzelfde duo verschijnt ook: *The Shadow 4*, Die sieben Sohnen der Ma Finn.
- *Fred Flamingo* - **René Lehner**.
- *Es war einmahl in der Zukunft* - **Pahek**. Korte verhalen van deze landgenoot van **Bilal** (en dat is te zien).

HP

Stripzegels

Opnieuw hebben de Belgische posterijen striphelden vereeuwigd op postzegels. Op 14 oktober kwamen zelfs vier zegels tegelijk uit in een mooi door **François Schuiten** getekend mapje. Schuiten is tevens de maker van één van de stripzegels. Op de andere treffen we *Cori*, *Blake en Mortimer* en *Bollie en Billie* aan. Het geheel staat dit keer in het teken van het *Belgisch Centrum van het Beeldverhaal* en wordt onder de aandacht gebracht met een grote prijsvraag in de stripbladen.

Volgend jaar – werd nu reeds bekend gemaakt – is het de beurt aan *Guust Flater* om een postzegel op te sieren met zijn beeltenis.

HP

Prijs voor De Beer

Hans de Beer is geen striptekenaar, maar hij maakt wel mooie prentenboeken. Over een kleine ijsbeer bijvoorbeeld. Niet voor de prenten uit deze boekjes, maar voor zijn illustraties in *Valentino de kikker* van **Burny Bos** (De vier windstreken 1990) ontving hij een gouden plaquette tijdens de *Biennale of Illustrations Bratislava 1991*.

HP

Diverse producten

De Geïllustreerde Pers heeft met het oog op 1992 twee Duck-uitgaven op de markt gebracht. De eerste is een *Donald Duck*-scheurkalender met iedere dag een gag van Donald Duck (dagstroken uit 1938/39, getekend door **Al Taliaferro**). Op de achterkant van de scheurblaadjes staan de varia: wetenswaardigheden, spelletjes, prijspuzzels, moppen en andere strips. Prijs ƒ13,95 / Bfr.275.

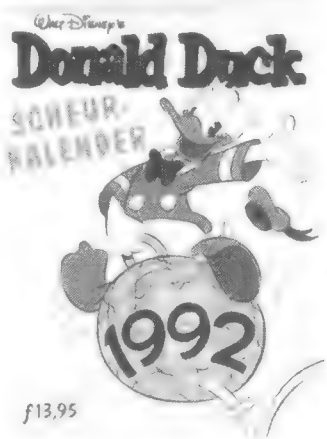

De tweede uitgave – *Van dag tot dag* – is het best te typeren als een bureau-agenda voor kinderen vol met weetjes, puzzels, verhaaltjes en andere zelfontplooiingsmogelijkheden. Alhoewel er geen strips in de agenda staan, spelen allerlei **Disney**-figuren de hoofdrol. Prijs ƒ16,95 / Bfr.335.

RS

Jaarprijzen Het Stripschap

Tijden de Stripdagen '91 in Breda werden de jaarprijzen van Het Stripschap bekendgemaakt.

Het album *Muizentheater* van **Peter van Dongen** werd uitgeroepen tot 'Album van het jaar van Nederlandse origine'. *Duivels speelgoed*, het eerste deel in de reeks *Charly*, van **Magda Seron** en **Denis Lapière** werd 'Album van het jaar van buitenlandse origine' en **Dick Matena**'s *Uit het leven van Dik Trom* werd 'Jeugdalbum van het jaar'. De laatste prijs werd toegekend op voordracht van scholieren uit Breda.

AvO

Nieuw bij Glénat Frankrijk

Dit najaar wordt bij Glénat een start gemaakt met de integrale uitgave van een aantal succesvolle minireeksen. We kunnen complete edities verwachten van *Le rêve du requin* van **Schultheiss** en van *Balade au bout du monde* van **Vicomte** en **Makyo**.

Nieuwe reeksen:

- *Fox 1*, Le livre maudit - **Charles** en **Dufaux**. Verschijnt ook in het Nederlands.

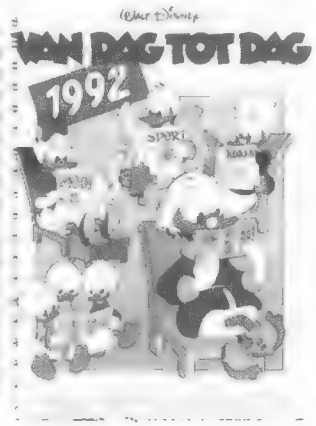

- *Névé 1*, Bleu regard - **Lepage** en **Dieter**. Lepage kennen we van de *Collectie Code* en Dieter is de schrijver van *Neekibo*. Dit moet toch iets kunnen worden.
- *Avel 1* - **Durieux** en **Dufaux**.
- *Nobodyland 1*, Milena - **Bittler** en **Carré**.
- *Le retour du capote qui tue* - **Ralf König**. Vervolg op ... juist, *Het Killercondoom*.

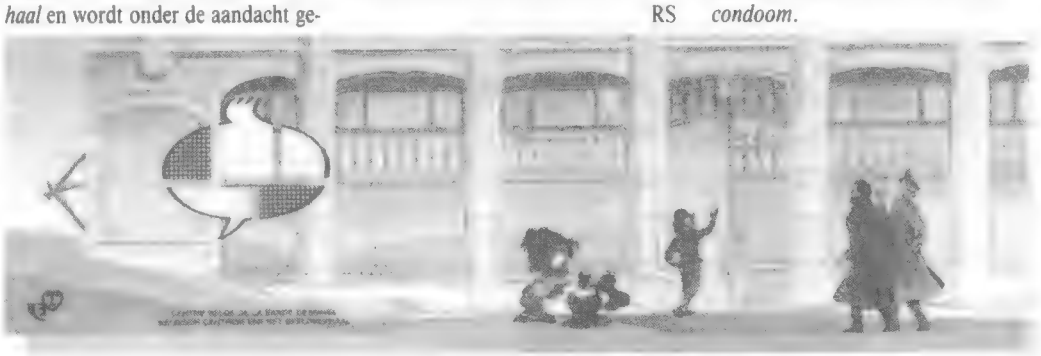

Afbeelding van het nieuwe postzegelboekje

- *Le phénix et le dragon 1*, Le sage - **Son**. Son is een Vietnamese tekenaar, die in deze eerste strip meer overeenkomsten met **Vink** vertoont. Best aardig overigens.
- *Santiag* - **Renaud** en **Dufaux**. Nieuwe thriller van dit duo, dat we ook kennen van *Jessica Blandy* en *De kinderen van de salamander*. Verschijnt in vertaling.
- *Margot in Badtown* - **Frezzato** en **Charyn**. Opzienbarend debuut van een 22-jarige jonge Italiaan. Zijn stijl heeft iets weg van **Liberatore**.

HP

Tentoonstellingen

Twee tentoonstellingen werden kort na elkaar geopend op vrijdag 27 september. In *Professor Ich* ging een expositie van het cultfenomeen **Wasco** van start, onder de titel *Al mijn gestolen boeken*. Leuk. Tevens werd de nieuwe Wasco-uitgave *Apenootjes* gepresenteerd, een heel persoonlijke interpretatie van **Charles Schulz**' *Peanuts*. Ook leuk.
Een fraaie expositie van **Lian Ong** en **Bert van der Meij** werd drie uur later geopend in galerie *Comic Sense*. Veel mooi werk en lang niet alleen strips van twee van Nederlands meest talentvolle Jonge Honden. Ook hier werd weer een boek gepresenteerd, te weten *Moesasha*, Bert van der Meij's nieuwste. Voor de gelegenheid maakten Ong en Van der Meij tevens een fraaie uitnodiging in boekvorm: *De facelift*, een strip van 8 pagina's.

HP

Magenta

In het februari-nummer van dit jaar, viel in Stripschrift een advertentie te bewonderen van het tijdschrift *Magenta*, waarin de redactie van dat blad – die het uit liefhebberij produceert – onze lezers opriep tot het nemen van een abonnement.
Van al degenen die hierop hebben gereageerd, heeft nooit meer iemand iets vernomen. Na telefonisch contact met **Bert Haagsman** – de uitgever van het blad – bleek, dat door allerlei legitieme oorzaken nooit meer een nummer was verschenen. Toch is Haagsman er van overtuigd, dat dit binnen afzienbare tijd zal veranderen. De redactie van Stripschrift neemt uiteraard geen enkele verantwoording voor toezeggingen die gedaan worden in advertenties, maar heeft er – gezien de contacten met Haagsman – alle vertrouwen in dat het blad Magenta weer zal gaan verschijnen. Nog enkele maanden geduld dus.

AvO

Seksueel geweld

In de pas verschenen *Postbus 51*-brochure over seksueel geweld zijn zeven cartoons opgenomen van verschillende tekenaars. Kent u ze allemaal? Volgens de voorlichters van het ministerie van sociale zaken zijn het achtereenvolgens **Gerrit de Jager**, **Kamagurka & Herr Seele**, **Martin Lodewijk**, **Theo van den Boogaard**, **Peter Hebbing**, **Peter van Straaten** en **Filips** (Philip Huline).

RS

Batman 2

Batman Returns is de titel van de tweede rolprent in de nieuwe Batmancyclus van regisseur **Tim Burton**.
Vanaf 7 augustus 1992 kunnen wij in de lage landen gaan genieten van het acteertalent van **Michael Keaton**, **Michelle Pfeiffer**, **Danny De Vito** (Pinguïn), **Christopher Walken** (uit *The Deer Hunter*), **Marlon Wayans**, **Vincent Schiavelli** (uit *Ghost*), **Michael Gough**, **Michael Murphy** en **Pat Hingle**.

AvO

Alles over Hergé?

De tentoonstelling in Welkenraedt is alweer verleden tijd, maar de tentoonstellingscatalogus *Alles over Hergé* ligt nog in de winkel.
Alles over Hergé is eigenlijk een merkwaardige titel voor dit boek, dat niets zegt over **Hergé**, maar des te meer over **Stéphane Steeman**, het stereotiep van de verzamelaar, met in zijn geval een passie voor alles van Hergé, vanaf zijn eerste krabbels op de lagere school. De tekst van deze

uitgave is daarom nauwelijks interessant. Bekijk alleen de curieuze illustraties en wat bijschriften, dan is het best een uitgave om genoeglijk in te bladeren. Prijs *f*37,50 / Bfr.695, uitgeverij Casterman.

HP

Haarlem

Het Stripschap heeft op 11 oktober besloten om niet meer mee te werken aan de organisatie van de Haarlemse Stripdagen (15, 16 en 17 mei 1992).
De Algemene Ledenvergadering en het bestuur vonden de mogelijke financiële consequenties voor de vereniging te gevaarlijk. De beurs die Het Stripschap in Haarlem zou moeten gaan organiseren zou in een tent op het marktplein moeten komen. Deze tent zou maximaal 1400 vierkante meter groot kunnen zijn, twee-derde van de omvang van de boekenbeurs in Breda. Er zouden dus standhouders geweigerd moeten worden, wat minder inkomsten betekent. Het bestuur van Het Stripschap had voor zichzelf de mogelijkheden onderzocht en kwam tot de conclusie dat een tent niet mogelijk zou zijn, omdat deze opstelling juist méér zou gaan kosten dan in Breda.
Het Stripschap heeft echter wel aan het overkoepelende stichtingsbestuur van Haarlem de verzekering gegeven dat zij op allerlei gebieden bereid is om mee te werken om het evenement te doen slagen.

Op 16, 17 en 18 oktober 1992 is de vereniging gewoon weer in Breda te vinden, tijdens De Stripdagen '92.

AvO

SEKS IS NATUURLIJK, MAAR NOOIT VANZELFSPREKEND.

Villa no. 65

De Radio 3-afdeling van de VPRO heeft onlangs een cd op de markt gebracht – *Villa no. 65 volume 1* – met radio-opnames van diverse Nederlandse bands (onder andere *Urban Dance Squad*, *Herman Brood & His Wild Romance*, *The Fatal Flowers* en *Raggende Manne*). De fraaie tekening op de cd-hoes is natuurlijk van de hand van **Peter Pontiac**.

RS

Rik Ringers jubileert

Brussel, woensdag 8 oktober 1991.
Het zou iets bijzonders worden; **Tibet** en **Duchateau** werken 35 jaar samen en het vijftigste album van *Rik Ringers* zou het daglicht zien. Uitgeverij Lombard had een feestje geplanned in het *Belgisch Centrum van het Beeldverhaal*, met champagne en sprekers. Het werd ook iets bijzonders, want halverwege de receptie bleek de tekenaar vermoord te zijn. De uit Rik R. bekende gendarmes kwamen even later de uitgever van de Tibetaanse strips, **Rob H.**. arresteren. Nederlandse stripmakers hebben besloten gezamenlijk een goed woordje voor Rob H. te doen, daar hij de laatste tijd veel voor Nederlandse stripmakers heeft gedaan. Er werd zelfs gefluisterd dat **Paul Teng**, in de week dat het vijftigste Rik R.-album verscheen, in Rusland te koop ligt; als album wel te verstaan.
Helemaal zeker is het bovenstaande bericht niet, daar ik de Franse taal niet machtig ben en dus aangewezen was op mijn eigen waarnemingen. Bij nader inzien herinner ik me de tekenaar nog de hand te hebben geschud bij vertrek. In elk geval is er voor de liefhebbers weer een nieuwe Rik R. en komt er nu hopelijk snel weer een nieuwe *Chick B.*
Ter gelegenheid van het jubileum heeft Lombard het door beide auteurs gesigneerde en van 1 tot en met 200 genummerde *Dossier Rik Ringers* uitgegeven, dat aan de genodigden werd uitgereikt. In dit hardcover-boekje op A5-formaat is het verhaal *Het is middernacht Dokter Jekyll!* opgenomen (eerder verschenen in Pep-parade 5 uit 1968), evenals biografieën van de auteurs en nog wat achtergrondartikelen over de Rik Ringers-reeks.

WN

Instrumenten

In het kader van de Europaliamanifestatie is in het *Palais des Beaux-Arts* van Charleroi tot en met 22 december een expositie te zien van Portugese wetenschappelijke instrumenten. De werking van de toestellen is toegelicht in de op iedere vitrine aangebrachte striptekeningen van **Etienne Schréder**. Hij heeft ter gelegenheid van deze tentoonstelling ook

Het geheim van Coimbra gemaakt, een stripverhaal over een achttiendeeeuwse prins die door zijn gouverneur in een instrumentenkabinet in afzondering wordt gehouden.

RS

Gezellig Turnhout

Wij noemden we *De Stripgidsdagen* in Turnhout ooit eens 'Het gezelligste stripfestival van de Benelux'. Onderstaand beknopt programma-overzicht maakt weer duidelijk dat zowel de stripleken als de stripkenners in Turnhout een zeer gevarieerd programma met kwaliteitsvolle onderdelen krijgen aangeboden.
De Stripgidsdagen (wie kent het fanzine Stripgids nog?) hebben altijd uitgepakt met goede tentoonstellingen. Wie twee jaar geleden de expositie van **Bob de Moor** heeft gezien, wil deze keer zeker naar *De Warande* voor een overzichtstentoonstelling rond **William Vance**. Een beroemde Vlaamse Brusselaar voor wie, zowel in Vlaanderen als in Nederland, een warme belangstelling bestaat. We kennen zijn strips wel – *XIII*, *Ramiro*, *Bruce J. Hawker*, *Bruno Brazil*, *Bob Morane* – maar wie weet er precies hoe hij werkt, hoeveel hij in zijn leven al heeft getekend? Niemand.
Jan Cools, hoofd tentoonstellingen van het cultureel centrum De Warande, trok twee keer naar Spanje – waar Vance woont en werkt – om zich te verdiepen in het leven en werk van de 'vergeten' tekenaar. Het moet een boeiend kijkstuk opleveren.
De tekenaar van *Sam* en *Omni* – **Jan Bosschaert** – heeft dit jaar de Bronzen Adhemar gekregen. In werkelijkheid mag hij de trofee, een schattig bronzen beeldje van Nero's zoon, pas zaterdag 14 december meenemen. Traditiegetrouw krijgt de laureaat in Turnhout ook een tentoonstelling.
Turnhout heeft houdt ook van de klassieke dingen met een goedgevulde ruilbeurs, boeken- en fanzinestands, animatie en een stripspeurtocht in de binnenstad.
Hoewel het telkens weer een hele onderneming is om tekenaars naar je festival te halen, heeft Turnhout tot nu toe reeds toezeggingen gekregen voor deelneming aan signeersessies van **Jaak Bakker** (*Erik*), **Luc Batem** (*De Marsupilami*), **Berck** (*Sammy*), **Karel Biddeloo** (*De Rode Ridder*), **Jan Bosschaert** (*Sam*, *Omni*), **Carpentier** (*Sjaak*), **Luc Cromheecke** (*Taco Zip*, *Tom Carbon*), **Ferry** (*Ian Kaledine*), **Philippe Francq** (*Largo Winch*, *Vrouwen en Steden*, *Léo Tomasini*), **Dick Heins** (*Napoleon*), **Jean-Pol** (*Kramikske*), **Jidéhem** (*Sophie*), **Eddie de Jong** (*Heinz*, *Dick Bosch*, *Rockin' Belly*), **Robert van der Kroft** (*Sjors en Sjimmie*, *Claire*), **Hec Leemans** (*Bakelandt*, *Kowalsky*), **Martin Lodewijk** (*Agent 327*), **Magda** (*Charly*, *Maria en Giel*), **Malik** (*Cupido*, *Archie Cash*), **Marvano** (*De eeuwige oorlog*, *Red Knight*, *Rourke*), **Bob de Moor** (*Cori*, *Blake en Mortimer*), **Johan de Moor** (*Kasper*, *Quick en Flupke*), **Mormik** (*Erik*), **Wouter Peeters** (*De Ballonvaarder*, *De Onderkruipers*), **Joe Pinelli** (*Gorilla*, *Joged Bumbung*), **Renée Rahir** (Fann het leeuwekind), **Ronald van Riet** (*Robert en Bertrand*), **Marcel Rouffa** (*Schimmen*), **Erwin Sels** (*Frenchy*, *Brugge de Stille*, *De saga van de wraak*), **Marc Sleen** (*Nero*), **Peter de Smet** (*De Generaal*, *Viva Zapapa*, *Lodewijk*), **William Vance** (*XIII*, *Bruce J. Hawker*, *Ramiro*, *Bob Morane*, *Bruno Brazil*, *Marshall Blueberry*), **Jan Vervoort** (*Elno*), **René Windig** (*Heinz*, *Dick Bosch*, *Rockin' Belly*), **Fred De Wit** (*Marnix van Sanmarty*) en **Wozniak** (*Alice en Leopold*).
De redactie van Stripschrift voegt daar nog **Kees de Boer** (*Het Felix Flux Museum*, *Max Laadvermogen*), **Gerard Leever** (*Het Felix Flux Museum*, *Kanaal 13*, *Gleevers Dagboek*) en **Michel Nadorp** (*Disney*) aan toe, die op de Stripschrift-stand zullen tekenen en signeren.
De Warande wordt stilaan te klein voor een stripevenement als De Strip-

gidsdagen. De bedoeling is, dat in de toekomst de hele stad bij het gebeuren wordt betrokken. De eerste stappen zijn deze keer gezet. Het stedelijk jeugdcentrum *De Wollewei*, Draaiboomstraat 6, maakt van hun lokalen – een fraai gerestaureerd klooster – een stripspookkasteel. lekker griezelen en huiveren in stripsfeer.

Ook nieuw is een speciale middag over strips en reclame. De vakvereniging *VEPEC* (Vereniging voor Promotie en Communicatie) brengt strip- en reclamemakers bij elkaar. Twee werelden die meestal niet botsen, maar soms wel. Dit evenement zal plaatsvinden in bioscoop *Focus* in de Otterstraat op vrijdagmiddag 13 december.

De organisatie van De Stripgidsdagen begint flinke proporties aan te nemen. Het handjevol organisatoren heeft zich nu verenigd in een vereniging zonder winstgevend doel (VZW, voor Nederland: Stichting) met de naam *Bronzen Adhemar Stichting*. Leden van deze stichting kunnen de catalogus van de **Vance**-tentoonstelling aanschaffen met een fikse korting. De stichting wil het beeldverhaal promoten door middel van het organiseren van onder andere De Stripgidsdagen in Turnhout, het uitreiken van de Bronzen Adhemar, het uitgeven van publikaties over strips en nog veel meer. Gewone leden betalen Bfr.750, ereleden Bfr.3000 en bedrijven kunnen door het storten van een bijdrage van Bfr.12000 of meer op de ledenlijst worden genoteerd. Belgen kunnen lid worden door het storten van het gewenste bedrag op bankrekeningnummer 001-2061660-01 van de ASLK onder vermelding van 'lidgeld 92'. Hoe Nederlanders lid kunnen worden is mij nog niet bekend. Meer nieuws hierover in het volgende nummer.

Maar eerst: allemaal naar Turnhout op vrijdag 13, zaterdag 14 en zondag 15 december!

AvO

Margerin

Voor *Photomaton*, een exploitant van pasfotocabines, maakte **Frank Margerin** een folder in stripvorm. Lucien, die in deze uitgave Fred heet, moet een mooie pasfoto hebben voor een filmauditie en belandt na de nodige problemen in het juiste pasfotohokje.

HP

AGENDA

t/m 1 december

'Vrijheid in vakjes', expositie van Amnesty International over de verdediging van de mensenrechten middels fragmenten uit strips van alle nationaliteiten, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

t/m 10 december

Expositie Kamagurka, Art Gallery Comic Sense, Singel 417, Amsterdam.

t/m 30 december

Expositie 'American Classics' (onder andere The Flintstones, Tom & Jerry), Animation Art 'Name that Toon', Berenstraat 19, Amsterdam.

t/m 5 januari 1992

'Cross Channel Humor', expositie van cartoons van Engelse makelij met België als onderwerp en omgekeerd, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

3 t/m 29 december

Expositie met werk van Françcois Craenhals, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

13 december 1991 t/m 19 januari 1992

Expositie Willam Vance, De Warande, Turnhout.

13 t/m 15 december

Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België.

5 januari 1992

46e Algemene Ledenvergadering Het Stripschap (inclusief ruilbeurs), De Meervaart, Amsterdam.

23 t/m 26 januari 1992

Salon International de la Bande Dessinée, Angoulème, Frankrijk.

29 februari

Open Dag Stichting Computeranimatie, Westerhavenstraat 13, Groningen.

21 maart 1992

9e Stripbeurs, Wiro-gebouw, Eindhoven.

15 t/m 17 mei 1992

Stripdagen, Haarlem.

28 t/m 31 mei 1992

Stripfestival, Valencia, Spanje.

16 t/m 18 oktober 1992

De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.

professor Ich

comic-artgallery
koninginneweg 218
1075 el amsterdam
tel.: 020 -6755663
fax: 020 -6755983

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

Ghost Rider / Wolverine / Punisher

De drie 'hottest Marvel-characters' in één comic, oftewel een 'collectors dream come true'. Ik heb het over Heart of Darkness door *Howard Mackie*, *John Romita jr* en *Klaus Janson*. We hebben alweer een tijdje niets van Romita jr gehoord sinds zijn Daredevil- en Iron Man-optreden, maar nu is-ie er weer in volle glorie. Blijft nog staan de Daredevil-graphic novel op tekst van *Frank Miller* en een aangekondigde nieuwe serie van eigen hand(!), Shotgun genaamd. En er is, als ik het goed heb, ook een derde Punisher-titel in de maak waar John R. voor tekent. Kortom: een druk baasje. Heart of darkness is te koop voor $4.95 in het prestige bookformaat, ook al noemen ze het bij Marvel het 'bookshelf format'. In Heart of darkness proberen de drie Marvel-helden hun geheimen te ontcijferen. Zo wil Ghost Rider weten wie hij is, Wolverine hoe hij aan z'n klauwen is gekomen en de Punisher wie z'n familie heeft vermoord. Blackheart meent het antwoord op al die vragen te hebben, maar in ruil daarvoor moeten ze eerst Blackhearts vader verslaan, oftewel Mephisto. En dat is geen kattepis, wat ik je brom!

Marvel: five fabulous decades

Een echt hebbeding is dit boek van uitgeverij Abrams. De volledige titel is: Marvel: five fabulous decades of world's greatest comics. *Les Daniels* is de auteur en de prijs voor deze hardcover-pil is $45. Het is een prachtig boek met heel veel illustraties en foto's. Al met al heeft Les Daniels meer dan vijf jaar aan het boek gewerkt. En het is opmerkelijk dat het boek overduidelijk de etalage sierde van de Atheneum-boekhandel op 't Spui te Amsterdam. Raar, maar terecht ... De cover is van Spiderman-veteraan *John Romita sr* (de vader van jr, maar dat spreekt vanzelf). Heeft het boek nog meer aanbevelingen nodig? Wat in dit verband misschien ook nog het vermelden waard is, is dat deel drie en vier van *Gerber*'s Photo Journal Guide to comics helemaal in het teken staan van de 'Silver Age of Marvel Comics'. Hierin staan reproduckties van alle belangrijke Marvel-covers van de late jaren vijftig tot aan de vroege zeventiger jaren. Klassiek werk van onder anderen *Jack Kirby*, *Steve Ditko* en vele, vele anderen. Prijs per deel: $29.95.

Marvel, five decades of world's greatest comics van Les Daniels

Lobo-cassette

Eén van DC's populairste antihelden is zonder twijfel Lobo. Vandaar dat besloten is, om de verzamelde werken van deze illustere figuur in een fraaie cassette op de markt te brengen. In deze cassette vinden we drie paperbacks. De eerste is The Last Czarnian, 112 pagina's door *Giffen*, *Grant* en *Bisley*. Lobo's Greatest Hits, het tweede deel, bestaat uit een collectie van andere Lobo-optredens uit onder andere de Omega Men, L.E.G.I.O.N. '90 en de Justice League met aanvullend materiaal van onder anderen *Erik Larsen*, *Keith Giffen*, *Matt Wagner*, *Tim Truman* en *Norm Breyfogle*. 176 pagina's. Het derde deel is een 64 pagina's tellend boek, getiteld The Wisdom of Lobo. Een ode aan zijn eigen morele code van de hand van Lobo zelve, dus ... beware! Al met al kost dit geintje een 'waanzinnige' $29.87. Uiteraard verzorgt *Simon Bisley* de full colour-covers.

ZARATHOS!
IF THAT IS WHO YOU ARE--
--YOUR MEMORIES YOUR POWER, YOUR FORMER GREATNESS CAN BE RESTORED.
THE SECRET IS WITHIN THE SOUL CRYSTAL WITH MY FATHER.
HELP ME AND WE WILL TEAR THE SECRET FROM HIM. YOU CAN ONCE AGAIN BE A DEVOURER OF SOULS!
YOUR ANSWERS?
SNIKT
SNIKT

Heart of darkness

Batman: Master of the future

Een nieuw boekje uit de Elseworlds-serie van Batman is Master of the future. Deze serie is het gevolg van het succes van Gotham by Gaslight en speelt zich dan ook af in een alternatieve realiteit, waarin Batman normaliter niet thuishoort. Zo nam hij het in Gotham by Gaslight tegen Jack the Ripper op en in Red Rain tegen Dracula. In dit deel, dat een vervolg is op Gotham by Gaslight, is een waanzinnige geleerde zijn opponent. De wetenschapper probeert een einde te maken aan de technologische vooruitgang aan 't eind van de jaren '90 in de 18e eeuw. Tekst is van *Brian Augustyn*, de tekeningen zijn van *Eduardo Barreto*. 64 pagina's voor $5.95.

Twee nummers van Stripschrift geleden, noemde ik abusievelijk een ander Elseworlds-boekje, door *Alan Brennert* en *Norm Breyfogle*, The Holy War. De juiste titel daarvan is echter Holy Terror. Mijn fout. Het was trouwens niet veel soeps. Breyfogles tekeningen waren flut en het script kwam

Lobo cassette

ook niet uit de verf, gezien 't beperkte aantal pagina's. Een typisch geval van miscasting wat betreft de tekenaar. Breyfogles art leent zich meer voor actie en groteske effecten dan voor een tearjerker met een focus op innerlijke strijd en emoties. Jammer, maar helaas ... Wat wèl weer beter wordt, is Breyfogles art in de maandelijkse comics, nu hij zelf het inkten ter hand heeft genomen. Iets minder slordig zou nog beter zijn, maar hij is in ieder geval weer op de goede weg. Volhouden a.u.b.!

Deze maand is er trouwens een driede-

Star Trek, Debt of honor

Batman, Master of the future

lige cross-over in de Batman-comics Batman 474, Detective Comics 641 en Legends of the Dark Knight 27, Destroyer getiteld. DC heeft film-decor-ontwerper *Anton Furst* in de arm genomen om Gotham eens flink onder handen te nemen. Het nieuwe ontwerp vormt de basis van en wordt geïntroduceerd in dit verhaal. Een tiendelig Gotham-portfolio van Furst is voor $25 te koop. Tevens wordt er een miniserie Gotham Nights aan gekoppeld.

Star Trek: Debt of honor

Wat dè klapper voor kerst moet worden, is dit Star Trek-album van *Chris Claremont* en *Adam Hughes*. DC vierde het afgelopen jaar feest ter ere van 25 jaar Star Trek. Dit boek moet de kroon op de viering worden. Wie Claremont is, weet iedereen. Sinds zijn vertrek bij de X-men is dit z'n eerste nieuwe project. Ik ben dan ook zeer benieuwd wat hij ervan bakt.
Adam Hughes is een jonkie en aanmerkelijk minder bekend dan Claremont. Hij debuteerde met The Maze Agency en verstevigde daarna zijn positie met de Justice League. Claremont beweert, dat hij speciaal voor Hughes dit project voor DC heeft geschreven. Eerder weigerde Hughes – de domme gans – in te gaan op verscheidene X-men-projecten die Claremont hem aanbood. Ten einde raad besloot Mohammed dan maar zelf naar de berg te komen. Het resultaat is dus dit Star Trek-boek, waarin het verleden van Captain Kirk onder de loep wordt genomen. Kirk moet een alliantie aangaan met de Klingons en de Romulans om een gemeenschappelijke vijand te verslaan. In 96 pagina's wordt dit verhaal uit de doeken gedaan. Tevens wordt er een verklaring gegeven voor het feit, dat de televisie-Klingons er anders uitzien dan de film-Klingons! Komt dat zien voor $24.95, met inktwerk van *Karl Story*, niet te vergeten. Als je geen echte Trekkie bent, dan ga je toch op z'n minst door de knieën voor de auteurs van dit werkje, of niet soms?

Batman, Anton Furst Portfolio

Star Wars: Dark Empire e.d.

Ze zijn weer terug. Luke Skywalker, Han Solo en Lando Calrissian – de onvergetelijke helden van het witte scherm. Ditmaal op het witte vel. Dark Horse brengt een zesdelige miniserie door *Tom Veitch* en *Cam Kennedy*. Het verhaal pikt de draad op zes jaar na Return of the Jedi. De rebellen hebben een nieuwe Republiek uitgeroepen over driekwart van de Galaxy. De Imperial Forces zijn verwikkeld in een burgeroorlog en worden ook nog geplaagd door aanvallen van de rebellen. Op één van hun aanvallen worden Luke Skywalker en Lando Calrissian neergeschoten. Niet alleen Han Solo en consorten gaan op weg om hem te redden, er is ook nog een ander wezen dat het op Luke Skywalker heeft voorzien ... $2.95 per deel.
Voor DC schreef *Veitch* de vierdelige prestige book-serie My name is Chaos, met tekeningen van *John Ridgway*. In het kort gaat het over de strijd van een man voor een betere toekomst in een wereld die op hol geslagen is.
Een andere prestige serie in drie delen is Skull and Bones, door *Ed Hannigan*. Het speelt zich af in de Sovjet Unie, waar een oorlogsveteraan uit Afghanistan zich verkleed als een skelet om op te komen voor de verdrukten in de samenleving en dat alles tegen een decor van een uiteenvallende staat. $4.95 per deel.
Als laatste een verstripping van *Clive Barker*'s The Yattering and Jack. Bewerkt door *Steve Niles* en geschilderd door *John Bolton*. Een echt kerstverhaaltje waarin een familie bezoek krijgt van een demon uit een spiegel. Een verhaal vol humor (waarschijnlijk zwarte) en horror. 64 pagina's, hardcover, prijs $22.95, uitgever: Eclipse.

Who's Who in the DC Universe.

Het laatste nummer van Who's Who (no. 16) is een waar All Star-nummer. *Todd McFarlane* tekent Catwoman,

Who's Who in the DC Universe No. 16

Steve Rude de New Gods en *Arthur Adams* de Forever People. Het zou leuk zijn als dezelfde knakkers het potlood ter hand namen om een compleet avontuur van deze figuren te maken. Rude heeft al eerder bewezen, dat hij *Kirby*-figuren adequaat en beeldschoon vorm kan geven in de Mister Miracle Special. En stel je eens een Beautiful Dreamer voor door *Art Adams* getekend ... Tja, misschien als we nu eens allemaal gaan duimen. Andere medewerkers aan de laatste Who's Who zijn onder anderen *Breyfogle*, *Ordway*, *Keith Giffen* (Ambush Bush), *Jurgens* en *Giordano*.

SAM 3

DE KNOKENKOFFER

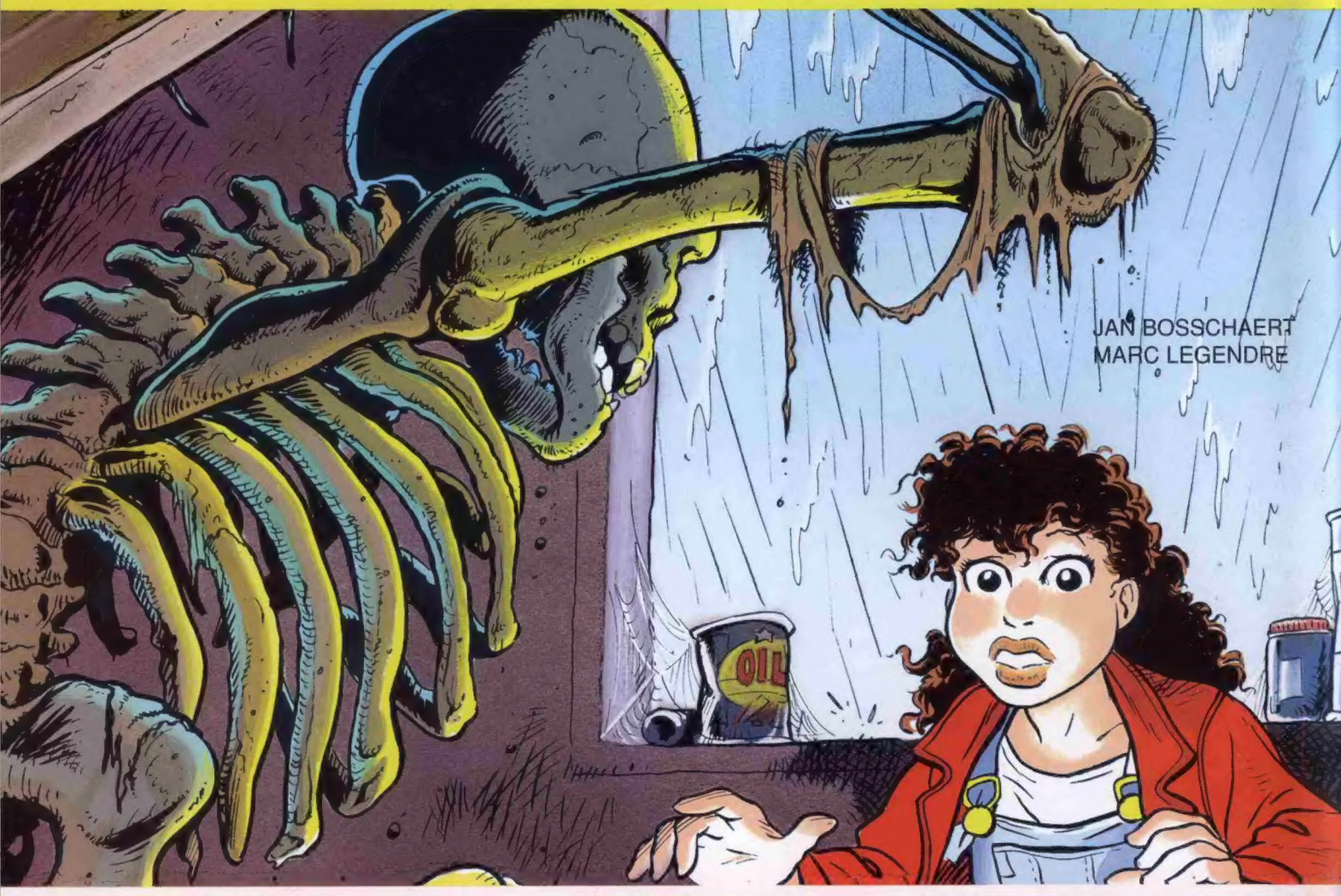

JAN BOSSCHAERT
MARC LEGENDRE

Jan Bosschaert: Winnaar van
'DE BRONZEN ADHEMAR '91'

STANDAARD UITGEVERIJ